

- VISNYK

Свобода народам!
Свобода людині!

Спільно - політичний місячник

ЗМІСТ

І. В-к. „Партія пригадує”	1
Е. М. Листки з щоденника	6
П. Шандрук. Богдан Хмельницький — стратег і політик	7
Д. Ткач. Біла лілея	12
Ікер. Про поезію — чудотворну фею	13
П. Кізко. Шепоче шум	14
Остап Лисенко. Спогади про батька	14
Ф. Одрач. Про наукову діяльність проф. Калимника	18
ІІІ. Конференція АПАКЛ в Сайгоні	19
Охрім Таракуцька. Війна війні! Війна за мир	20
А. Орликовський. Українці в Польщі	22
В. Щербій. Заїлість чи маячіння	24
І. Хорольський. Інтернаціоналізм по московському	25
р. к. Одна дата — дві події	26
М. Зеров. Куліш	26
М. Величківський. Що таке націонал-комунізм?	28
Д-р О. Соколевич. Бібліографія України	30
Г. Федотов. Судьба імперій	30
3 листів до редакції	31

ОРГАНІЗАЦІЯ
ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ
СВОБІД
УКРАЇНИ

ВІСНИК

I. В-к

„ПАРТІЯ ПРИГАДУЄ”

Поруч з черговою реорганізацією промисловості, над проектом якої ведеться „широка всенародня дискусія” по большевицькому, імперська преса багато уваги приділяє ідеологічним питанням. На з'їздах митців, композиторів в Москві, а перед тим на Пленумі Спілки українських письменників в Києві, оголошено соціалістичний реалізм. Партія, як „животворча” сила імперії, за окресленням Маяковського „мозок кляси, діло кляси, сила кляси й слава її”, взялася направити й вирівняти ідеологічний фронт, усунути ересі, допущені за короткий період „розвінчування культу особи”. В редакційній статті „Комуніста” ч. 3 (Орган ЦК КПСС) партія пригадує, що „Постанови ЦК КПСС 1946-48 рр. в питаннях літератури й мистецтва в цілості зберігають і нині своє актуальне значення”. Пленум Спілки українських письменників в січні вже танцював від тих постанов.

Що ж то за постанови й чому про них **нагадується** тепер? В кінці війни (24. травня 1945 р.) Сталін, на бенкеті офіцерства, проголосив свою історичну тезу, в якій москалів визнано найпередовішою нацією, що має „ясний розум”, стійкий характер” і не зрадила уряду в найтяжчі хвилини підчас другої світової війни. Мабуть не має потреби доводити, що в тій тезі найглибше висловлено підстави й засади буття імперської потвори, яку дехто називає сфінксом. В ній дано відповідь на якому фундаменті тримається широка країна, на кого спирається диктатура комісарська, як спиралася й царська. На найвидатнішу, мудру й прочеє... Тези Сталіна, а вона справді історична, ніхто з росіян (по цім боці), не тільки не заперечував, а серйозно й ще зачіпав, хоч про сталінізм балакалося багато. Історичне значення її добре розуміють в Кремлі, тому й не чіпали її, коли по-

кійного боввана трохи брудом поливали (злегка). Не чіпали, бо знають, що тільки, спираючись на „наймудрішу”, з стійким характером націю, яка породила і одушевила большевизм, можна утримувати сучасну сатанію, вона не зрадить, як не зрадила в другій війні.

Постанови 1946-48 рр., про які пригадують нині письменникам і робітникам культури, оформляли, розвивали й уточняли в окремих ділянках тезу Сталіна. В постановах ішлося про те, щоб викоринити всякі надії народів на можливість політичних змін, ліквідувати прояви окремішностей в розвиткові національних культур поневолених народів і при допомозі національної форми найміцніше пов'язати й узалежнити культурні розвитки народів від генеральної лінії „найвидатнішої нації”. Засуджуючи будьякі впливи заходу, постанови підкреслювали, що в советській літературі не може бути інших інтересів, крім інтересів держави, очевидно, не республік національних, а цілої імперії.

Після погромної промови А. Жданова, на якого було покладено тоді завдання упорядкувати ідеологічний фронт, що під час війни зазнав вивихів, почався жорстокий тиск на письменників і діячів національних культур. Постанови, про які зараз багато пишеться в советській пресі, хоч ніби вказували на недоліки, ухили окремих письменників і органів преси, справді розв'язували війну проти національних культур, підкорених республік, де в час війни посилюлися в літературі і в культурі відцентрові протиросійські настрої й тенденції. Похід почався літом 1946 р. з погромної промови проти М. Зощенка й М. Ахматової та недоліків в журналі „Звезда” і „Ленінград”, а закінчився черговим розгромом національних культур, а найбільше української. Важко виміряти силу та-

го спустошення, скалічення в українській літературі, як і в літературах інших поневолених народів, воно, мабуть, було не меншим, як в 30-х роках. Соціалістичний реалізм, який в тридцятих роках М. Горький накинув, як творчий метод пролетарської літератури, став ідеологічною зброєю в боротьбі проти окремішності національних культур. Хоч соцреалізм вважався ідейною зброєю партії в цілому Союзі, проте, найбільшого спустошення зазнала українська література втиснута в його кліщі, й література національних республік. Російська література в тисках соціалістичного реалізму стала сірою, шабляновою, але в змісті лишилася імперською. Національні літератури перетворено на провінційні додатки до літератури „великої нації.”

А поруч з тим переводжувано „перегляд” і виправлення історичних, наукових і культурних праць — викривалося націоналізми. Тоді то за примітив Хрущов, що „в деяких книгах, журналах і газетних статтях, в устних виступах окремих українських істориків і літераторів є ідеологічні помилки й перекручення, намагання відродити буржуазно-націоналістичні концепції Грушевського й його школи”. Після такого відкриття подано команду: вогонь по ворогові! І почалась скажена боротьба з націоналізмом на ідеологічному фронті. А на адміністративно-політичному велася не менш жорстока розправа проти українського сепаратизму — консолідувалося розхитану у війні імперію. Ленін, як великий майстер і стратег новітнього москвізму, вчив большевиків конкретности, вимагав, пристосовуючись і використовуючи реальні історичні співвідношення, досягти свого. На цьому етапі большевицької політики мета лишалася незмінною: денационалізація в формі „советизації” неросіян, а методи і стиль були достосовані інші. На пленумі ЦК в 1946. р. А. Жданов, що командував тоді ідеологічним фронтом, сказав: „Ми вже не ті росіяни, що були до 1917. р. і Росія у нас не та, і характер у нас не той. Ми змінилися і вирости разом з тими велитенськими переминами, що докорінно змінили вигляд нашої країни”. Мовляв, ми не стерпимо нічого, що не в інтересах росіян, знайдемо нові методи, а цілість державну збережемо.

“VISNYK” — “THE HERALD”

Published by the Organization for Defense of Four
Freedoms of Ukraine Inc.

Monthly except July and August when bi-monthly.
“Second class mail Privileges Authorized at
New York, N. Y.”

I. Wowczuk Editor in Chief.

Address: P. O. Box 304, Cooper Station
New York 3, N. Y.

Для паралізування впливів українського підпілля (ОУН, УПА, УГВР), що в 1946. р. проголошило бойкот виборам до Верховної Ради, партія застосувала нові методи боротьби. Вже не заперечувалось Української Держави, а в боротьбі з націоналізмом доводилось, що все, за що змагається український націоналізм, вже здійснено. „Вони (націоналісти) базікали про незалежну Україну, щоб приховати свої зв'язки з німцями. Але кожний знає, що Україна є незалежною.” („Правда” 25. X. 1945. р.).

Цей період боротьби з національними культурами називають „ждановщиною”. Українську культуру загнано в прокрустове ложе московського соціалістичного реалізму, при допомозі якого цензура жорстоко викоринювала з неї національного духа. Літературні твори писалося за згори визначеним стандартом, за яким поведінку героїв велено достосовувати до виконання виробничих показників на заводі і в колхозі. Стандартна критика нормалізувала творчі помисли авторів так, що в повістях і романах вимагалось писати половину про особисті відносини героїв, а другу половину про виконання виробничих норм та про „отечественний патріотизм”.

Бунчук-Балаба в романі Любомира Дмитерка „Розлука” (Вітчизна ч. I. 1957. р.) говорить про це своєму приятелю так: „А я вам назву десятки, сотки романів, де люди, чуєте? люди кохають одне одного, залежно від того, скільки літрів молока наділа вона від корови, або скільки гектарів він зорав на своєму тракторі”. Так оцінив наслідки соціалістичного реалізму в українській літературі відомий художник в розмові з мистці народники й учителі своїх читачів, слуприятелем композитором. На це композитор „загремів”, що „у всьому винні художники, хачів, глядачів не вивчаємо, не знаємо цих причин, не насвітлюємо в творах. Нас за це судити треба. Тільки нас, більш нікого”. Бунчука показано чорними фарбами, а композитора, що вимагає суду підлакеровано. Проте читач за лакировкой сам побачить кого треба судити. Він судитиме тих, що велять письменникам писати романи й повісті про кохання, залежно від надоеного молока. Очевидно, що справа не тільки в глумові над найінтимнішими почуваннями людей, а в тому, що ціле життя людини спотворене, згвалтоване нагинанням до державного стандарту.

**

Після погибелі Сталіна, відхрещуючись від культу особи, його спадкоємці, обіцяли ніби полегшення, згадуючи й про свободу творчости. В советській літературі з'явилися спроби критичного ставлення до соц-реалізму, а на Угорщині й Мадярщині письменники пробують цілком відкинути його. Серед польських літера-

торів заговорили було про орієнтацію на сучасну європейську культуру. Анджей Броун на сторінках варшавського тижневика „Нова Культура” заявив, що література соц-реалізму прийшла... „до філософії зневаги людини, до закреслення її прав, до духовного санкціонування антигуманізму, до тлумачення людини, як річовини, як будівельного матеріялу”. Всі оті стандартні герої її: П. Корчагіни, Матросови, Павлики Морозови, на яких мав взоруватись читач, тільки цвяхи, якими морально скріплювано советську систему. В Угорщині на передодні національної революції, на з'їзді письменників у вересні 1956. р., Ю. Гой проголосив кредо угорських письменників: „Вимагаємо цілковитої свободи літератури, свободи найпоширенішої, цілком необмеженої, яку тільки можна собі уявити серед людей, що живуть у цивілізованому світі”. На початку було слово, а за ним прийшло діло, що захитало підвалини московського царства. Захитало а не завалило, бо великопростірні політики колоніялізму вчасно підставили моральні підпорки советському імперіялізмові.

**

Серед письменників і літераторів України, які мали за замовленням ХХ. З'їзду теж ліквідувати шкідливі наслідки культу особи, почувалися голоси про неправду, яку вони змушені були писати в творах після війни, щоб лакерувати дійсність. В літературних творах в час боротьби з наслідками культу особи, почали прориватися думки, несумісні з генеральною московською лінією большевиків. Очевидно, марно шукати цілком оформленої думки, яка б зеперечувала всю дійсність, або кликала боротись проти неї. Але й такий стан, коли в літературних творах поруч з показом лакерованого соціалізму, де-неде пробивалися близькі до дійсності картини, образи, став небезпечний для колективного керівництва. Не без того, що серед письменників знайшлися й такі, які, повіривши у „відлигу”, почали відмовлятися від неправди, якою написали в своїх творах, може зродилась у деякого крихта падії на можливість правдиво показувати життя. Незадовго до своєї смерті покійний О. Довженко, в якійсь розмові дав убивчу відповідь тим, які, повіривши у можливість відлиги, пробували відмежуватись від попередньої брехні й почати писати правду. „По-перше, шановні добродії, говорив він, вас ніхто не просив брехати; по-друге, якщо ви набрехали раніше, то хто вам повірить, що ви не брешете зараз”. Не знати, чого більше в цих словах: вбивчого сарказму, проти цілої системи імперської, чи розуміння трагедії письменників і літераторів, змушених лакерувати життя за соціалістичним реалізмом. А цей метод вимагає, щоб мистець свою художню творчість поєднував з конкретними завдан-

нями „ідейної переробки й виховання людей в дусі соціалізму”.

Написати було легко, а переробити національний характер людей і ціле життя на московський копил виявилось не підсилу. Дійсність штовхала письменників і мистців в обійми, ворожі соціалізму, в обійми національної правди, яка рясно пробивається крізь імперський прес на кожному кроці життя України. В романі Копиленка „Земля велика” (Вітчизна ч. 1-2. 1957. р.) автор пробує показати „нову” колхозну родину Величая з великого колгоспу. Підлакерувавши дійсність, автор показав читачам прекрасно устатковану лікарню в колгоспі, велику школу десятилітку й майстерню винахідників — все, що вимагав стандарт. Але з людиною, героєм ідейно переробленим на советський копил, не пішло. Молода учителька Ніна, після закінчення університету в Києві, вирішає викладати російську мову в сільській десятирічці, де живе родина Величая. Приїхавши до районного центру, звідкіля має добратись до призначеної школи, ентузіястка-комсомолка зазнала немало клопоту, щоб добратись до місця призначення. Невелика дрібниця зіпсувала лакерівку. Через протекцію старенького якогось дідуся, сторожа, їй удається приміститись на одну з автомашин, що вивозили зерно з колхозу. З української землі зерно, а для тих, що його здобували, російська мова. В школі молода учителька зустрілась з звірячою мораллю завідувачки педагогічної частини й членів колективу. Не в силі подолати отієї безнадійної, казенної й жорсткої атмосфери у відносинах, Ніна хоче покінчити з собою. На березі ставка її зупиняє Величай. Врятована комсомолка на запит старого, що сталося, відповідає: „Нічого, нічого, тільки за віщо? Нічого, раптом рішуче сказала вона. Все одно не втечу я звідси. Доведу їм, повторила вона, потім люто посварила назад своїм маленьким кулаком”.

Родина старого Величая в якого рік перед тим, після приїзду, примістилася Ніна, нагадує статечну, хазяйську родину Барильченка з „Суети” Тобілевича. Хоч вся обстановка в родині допасована і перероблена на советський лад, але при читанні роману, чується, що імперська супоня, яка не давала дихати старій Барильченковій, що приїхала на відвідини до сина в Петербург, гнітить і родину Величая. Автора роману, Копиленка не можна ніяк запідозрити в нельояльності до советської влади. Мабуть дійсність на Україні є такою, що її важко обійти. Під впливом її автор не в силі залакерувати життя й воно пробивається з-під художнього лаку соцреалізму й замість кликати людей до „величної мети трудового людства до комунізму”, вказує шлях до боротьби за національну правду. Її не розкриває

письменник, її мабуть ще не уміють сформулювати і ті, кого має перевиховувати літератор. Але важно те, що письменник під впливом отієї протирічливої й перенапруженої національної дійсності, в якій живе й бореться українська людина, че в силі показати читачеві ідеал нової родини комуніста, з під тексту виринає образ статечної родини з української клясичної літератури.

Подібність не у зовнішньому укладі, яка перелицьована на советський копил, достосована до колгоспних обставин, вона в родинному стилі в тих ненамацальних речах, в атмосфері життя родини, що витворюють стиль українськості: Він у відносинах синів до матері, батька до невістки, в пісні за столом, в невідфарбованій гостинності. Хоч батько каже, що ми комуністи але з укладу всього вичувається, що це тільки лакерівка, яка легко осиплеться. Як же діє прес советської імперії, як не удосконалюють його. а багатівіковий національний уклад сильніший, могутніший. Він не тільки протиставить тискові того преса, а й регенерує органічно національне, спотворюване десятиріччями.

В київській літературній газеті ч. 17. за 1. березня ц. р., в статті „Подумаймо про свята” теж подано вро українську дійсність. Весілля. „В хаті не тільки повернутись, ногу поставити нікуди, а клуб (колхозний) на замку”, з сумом признається газета. Описавши весілля, автор признає, що: „На сором нам треба сказати, що за останні два роки в деяких районах кількість шлюбів у церквах не тільки не зменшилась, а можливо й збільшилась, — цього не можна не помічати. Не можна назвати це випадковим явищем. Іноді молоді йдуть до церкви може й тому, що не хочуть визначати день свого весілля каззонною загсівською процедурою, випивкою з закусками й піснями про комиш, який шумить (російське пісня) і хлопців, що розпрягають коней. Вони хочуть, щоб весілля було схоже на весілля. Нової форми немає, а стара ось тутечки: Двері церкви відчинені. Виникли церковні хори й такса: весілля без хору коштує стільки то, весілля з хором, який в потрібну хвилину заспіває „Гряди, гряди голубице”, стільки то. Це не просто церковна комедія, це наступ на наш світогляд А ми? Що ми йому протиставимо в селах? Антирелігійні лекції перед Паскою й Різдвом: „Чи був Ісус Христос” і „Як було створено світ?” Подібні описи часто прориваються на сторінки советської преси на Україні.

Літературна газета, ствердивши безсилість антирелігійної пропаганди в боротьбі проти національного світогляду, шукає рецептів і не находит. Признання цікаве й важливе. Письменник на замовлення урядове намагається подати типовий образ родини комуніста, і не находит художніх засобів і лакерівка не помагає — по-

падає в змальовуванні укладу життя, атмосфери родинної на стежку клясичної української літератури, а молодь візчається у церквах, справляє шлюб у переповненій хаті, а колхозний клуб на замкові, Матеріялістичний світогляд, над прищепленням якого так настирливо й дбайливо працювала і працює сатазінська система большевизму, щоб при допомозі його оботарити села, перетворити людей на бездушну речовину в будові соціалістичної московської імперії, виходить, не задовольняє потреб молоді. Вона в буднях отафного соціалізму шукає духової паживи. Орган ЦК партії пояснює те, відставанням свідомості від буття. І над подоланням отого відставання працює система. Національний світогляд живе і животворить, він дає себе відчутти, оформляючи свідомість зовсім не в тому напрямку, як домагається партія, а противно, а то й вороже.

**

Кампанія т. зв. десталінізації й розоблачення культу особи, що ними большевики думали обдурити зовнішній світ, господарсько-політичні труднощі перекласти на мертвого боввана, мала на меті зменшити тиск на імперські обручі отих ззовні непомітних сил, що пов'язані з багатівіковими традиціями, їх офіційно називають пережитками минулого. Думалося, що через адміністративні полегші, проголосивши видимість свободи, удасться послабити відосередні сили, зменшити тиск уярмлених народів на імперський казан. Дозволяючи побороення культу особи, в Москві гадали, що урегьяментовану критику окремих недоліків, ніби спричинених тим культом, удасться утримати в офіційних карбах тих нормам. Сталося, як то видно з преси трохи інакше. Дозволена згори критика культу особи, що мала дати тільки відпруження в національних республіках, під впливом осоружного оточення, почала вихоплюватись з під імперської контролю, ставала небезпечною для цілості імперії.

Минулого року, на березневих зборах київських письменників, чулися думки про те, що ася боротьба від 1946. р. була зайвою й чаробила багато лиха. Заговорили про захист української мови та особливостей української культури, а дехто осмілився твердити, що українська література не може тільки наслідувати, а має свої, притаманні їй відмінності й особливості й не може у всьому взоруватись на літературу російську. По своєму зрозуміли літератори й заклик партії (Маленков) піднести советську сатиру до рівня гоголівської чи щедринської. Партія дозволяла такі твори, які висміювали б, бичували те, що перешкаджає, гамає імперські заміри, а сатирики, ніби те зрозумівши, почали, взоруючись на Гоголя й Щедрина, висміювати існуючу дійсність. А вона, така багата на теми для сатири, повела їх до заперечення ладу. Негатив-

ні герої в літературі виходили живими, реальними, а з позитивних, яких домагалася літературна політика, нічого не виходило. Навіть лак соц-реалізму не помагав.

При „відсталінізуванні” системи довелося учням Сталіна дещо обіцяти. Цей крок викликав небезпечних духів для большевизму: в політиці Мадярська Національна Революція, а в літературі почалася ревізія політики партії. В літературному житті України, коли не оформились, то зарисувалися спроби позбутись старшобратньої опіки; в творчій тематиці минуле України з її віковими традиціями, почало заслоняти сучасну спільну батьківщину, любов до якої має бути першою заповіддю. І партія вирішила пригадати письменникам і робітникам культури, що не туди дорога.

Як було згадамо, в складній ситуації, що витворилася в большевицькій імперії після другої війни, для вирівнання ідеологічного фронту покликали А. Жданова. Нині ситуація не менше складна. І для подолання ідеологічних труднощів покликано Шепілова. Його виступи на З'їзді мистців і композиторів, („Правда” за 3 і 4 березня) говорять за те, що в Кремлі взято крутий централістичний курс на ідеологічному фронті. Досить бавитись. Новий курс Кремля Шепілов вбрав в таку формулу: „Мирне співіснування це боротьба, боротьба економічна, боротьба політична, боротьба ідеологічна. Ми будемо безпощадні в боротьбі проти всяких проявів буржуазної ідеології”. А постанови з 1946-48. р., розроблені за Сталіна, докладно визначали як боротись і з ким, тому то їх, як перевірену зброю і застосовується в нинішній боротьбі. Ключами соціалістичного реалізму охоплюється література, мистецтво і всю культурну творчість народів. В ухвалях пленуму Спілки письменників України, що відбувався в січні ц. р. під гаслом вірності соціалістичному реалізмові, сказано: „Наш реалізм, осяяний комуністичним ідеалом, що є тією ідейно мистецькою вершиною, з якої художник оцінює явища життя й дії своїх героїв, судить про моральність чи неморальність дій і вчинків людей”. Партія пригадує письменникам, що при оцінці явищ і дій художник не сміє забувати, **що його першочерговим завданням є переробляти й виховувати людей в дусі інтернаціоналізму, щоб вони не попадали в обійми націоналізму.**

Новий тиск на ідеологічному фронті для вирівняння захитаної большевицько-російської лінії не є чимсь новим і навіть несподіваним. Познаки його були в адміністративно-політичних заходах керівництва. Дехто з наших прогресивних називав те зворотом до сталінізму, хоч від сталінізму большевики ніколи не відмовлялися, його тільки підправляли, удосконалювали. На мадярських подіях колективне керівництво поба-

чило, що найменша поступка перед національною свідомістю, недогляд над думкою, кінчиться лозунгом — геть з Росією! Тому і взялися підтягати непокірну національну свідомість до імперського буття. Вогонь по націоналізмові! Л. Новіченко, доповідаючи на пленумі Спілки українських письменників про літературу й сучасність, осудив за сповзання на манівні націоналізму тих, які посміли думати, що боротьба від 1946. р. була зайвою. Не тільки осудив а й погрозив, заявивши, що: „Нагадати про це неохіне тому, що передчасне забуття певних уроків може призвести до зовсім небажаних, мякко кажучи, наслідків”. Пригадка промовиста й вона мала вплив вже на пленумі, який в резолюціях записав: „Ми українські радянські письменники, вважаємо свою творчість вільною: у нас ніхто не насилує мистця ні у виборі тем, ні проблем... Ми вільні усвоєму служінні комуністичному ідеалові тому, що ідея комунізму є нашим найглибшим душевним переконанням: ось чому борючись за перемогу комунізму, ми пишемо й діємо вільно. Але ми співці свого народу, заявляємо, що у нас немає і не буде місця проявам „вільної” творчості в дусі буржуазно-анархічному.” (Вітчизна ч. 3.). „Вільні” підневільні постановили, що „Боротьба за інтернаціоналізм, проти українського буржуазного націоналізму й космополітизму це непохитний шлях нашого письменницького служіння народів”.

А Юрій Смолич, як член „Комітету повернення на батьківщину”, конкретизував пригадку партії, ствердивши, що серед ворожих ідеологій, „які чинять наступ на нашу ідеологію”, найнебезпечнішою є ідеологія українського націоналізму. Він хоч і не хотів дискутувати з нами, які, мовляв, перебувають під „крильцями імперіялізму”, проте, згадав, про націоналістичну пресу закордоном, вказавши на активізацію поцейбічних націоналістів „кількома каналами”. Згадувалося й про націоналістичні видання різними мовами (АБН), про 15 груп націоналістів на Мадярщині, які „організувала група т. зв. бандерівців”.

**

Новий наступ переводиться за постановами старими хоч в ньому є деякі відмінності. Як згадувалось на початку, в 1946. р. Жданов вказав, що русські щодо способів осягнення завдань не ті, що були колись. Наступ на національну культуру ведеться з позиції рівності і дружби інтернаціоналізму. Колективне керівництво непосредно ніби не буде прикладати рук до того, це будуть робити самі письменники. „Але самим важливим є те, що зараз піднесено на нову висоту значення творчих спілок. Спілки письменників, мистців, композиторів, покликані стати дійсними провідарями партійної лінії в літературі й мистецтві за ідейну чистоту й високе

Е. М.

Листки з щоденника

14. VII. 1955. Богдан Залеський — ніби найтипівший представник т. зв. української школи в польській літературі, майже „поляко-українець” чи „україно-поляк”.

Відома його любов до нашої (і до його) Батьківщини (просив у Бога „на тім світі — України”), приятельство з Гоголем, навіть намагання писати по українському... І от, в одному з досить вже пізніх його листів зустрічаємо гаряче захоплення... Сенкевичом!

Значить і цей українофіл, цей майже — Українець — проби Сенкевичем не витримав.

Залеського не вразили ні фальш, ні штучний патос, ні історичне шулерство, ні навіть нічим не прикрите незнайомство Сенкевича з Україною й її народом.

Крізь блискучий талант оповідача і осліплю-

ідейне майстерство”. (Комуніст ч. 3. 1957. р.).

Хто знає, чи нинішня боротьба, а вірніше оборонний наступ, своєю підступністю і вирафінованістю не буде грізнішою, як то було за Жданова. Вирівнювання ідеологічного фронту відбувається під прикриттям брехливої децентралізації промисловости. Духа національного береться в сильні московські централістичні карби, а в пресі дискутується про наближення керівництва промисловости до природних районів, мовляв, ради будуть керувати. На зовні для видимости своєрідне кондомініум України з Москвою, ніби послаблення адміністративно-економічного централізму в господарському керівництві, а на ідеологічному, найважливішому відтинкові, посилення московізму. Характеристичним є те, що на пленумі в січні, згадувалося прогресивні українські сили за кордоном. Вони, мовляв, помиляються, але не безнадійні, при відповідній праці з них може бути толоч. Національний комунізм в Польщі, Мадярщині, Югославії — вороги соціалізму, з ними засадничо не по дорозі, а прогресивні українські елементи за кордоном, подають надії. Деталь переважна для нас, в новій фазі московської національної політики Кремля. Чи збагнемо ми вчасно її і чи зуміємо своїми скромними національно-культурними силами протиставитись ще одному сатанинському задумові большевиків.

ючу фантазію псевдо-історичної романтики Богдан Залеський не відчув замаскованої історичної й моральної неправди. Серце Залеського не підказало йому, що має перед собою не твір мистецтва, лише кінську дозу наркотик у, спрепарованого „dla pokrzepienia serc”.

Особисто думаю, що з цілої „української школи” найбільш „Українцем” — духом, серцем, вкоріненістю в нашій землі — був ніхто інший, як саме Юлій Словацький.

Мальчевський — романтична екзотика, Грабовський — хлопоманське „народництво”, Залеський — стилізування. І лише геніяльний Словацький — дух! І, може, не випадково молодий Іван Франко підхоплює один з головних мотивів Словацького і дає вираз цьому в патетичнім вірші „Вічний Революціонер — дух...”

Навіть нехить Словацького до музики Шопена — а він це надто різко висловив був в листі до матері — є нехить, я б сказав, чисто „українська”: відрух здорової психіки народу, що не потребував навіть такого „високого” наркозу, як Шопен (до речі, і аз, грішний, довго відчував в музиці Шопена лише якісь „співаючі сухоти” і допіро через многолітнє перебування в Польщі, через мазовецький краєвид, через історію Польщі і ближче знайомство з польською національною психікою — дійшов до „розуміння” музики геніяльного поляка-француза, народженого на Мазовшу...).

17. IX. 55. Був замолоду період, коли мене захоплювала московська версія вагнерізму — Мусоргській, зокрема (аж соромно згадувати) його „Боріс Годунов”. І лише випадковій зустрічі з одним, дуже культурним співаком — Білорусом, (солістом колишньої петербурзької „Музикальної Драми”) завдячую протверезіння і поворот до нормальних критеріїв.

На мою, по-молодечому зухвалу, увагу під адресою „італіянищини” (в музиці, зокрема в опері), цей безумовний авторитет з жалем реплікував дослівно:

— Московську оперу кожен дурень прореве, а італійську треба в м і т и проспівати.

Як часто я з вдячністю згадую цього благородного артиста й чудову людину, що в короткотривалій зустрічі дав мені велику науку вже на ціле життя і тим змусив мене інакше оціню-

вати музичний геній мого народу — не лише в Лисенкові, а й в Бортнянським. І це було од-ночасним щепленням — раз на все — протиотру-ти на всіх тих Гіндемітів, Шенбергів, Стравінсь-ких і наших музичних „пікассо”.

10. VIII. 56. Достоевський колись пророкував, що „світ урятує краса”. Тут можна було б шу-кати якихось слідів чисто-українського комплек-су „естетики - етики”, що мігби промовити че-рез пізнього скалченого нащадка еліти україн-ського барокка. Але не в цій справа — для та-кого роду проблеми потрібен час, обставини і така „дрібничка”, як Академія Наук в Д е р ж а в н і м Києві...

Але ось що прикметне. Та (в більшості „між-народня”) каналія, що монополює володіє пре-сою, радіом, музикою і мистецтвом взагалі, з якою ж впертістю, з якою систематичністю, з якою п л я н о в і с т ю — культивує всебічну м и с т е ц ь к у г л у п о т у! Щоденно, що-годинно, щохвилинно. Каналія намагається оста-точно вбити в людині самий і н с т и н к т к р а с и — в тій, очевидно, диявольській на-дії, що з ампутацією інстинкту краси, легко від-паде, як його органічна половина, також ін-стинкт — Д о б р а і З л а. Логічно!

21. IV. 1957. Польський журнал подав відо-мість (в формі листа з Краю), що, приїхавши до Варшави з еміграції, знана письменниця „К. С.” (як подає журнал лише ініціалами), на про-позицію щось сказати до радіа, сказала лише це: „С л а в а І с у с у Х р и с т у!” („Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus!”)

Для кожного, хто слідкує за польською лі-тературою, прізвище письменниці не є жадною таємницею. Це відома авторка монументальних історичних повістей, походження мішаного українсько-польського (дід її — славний в свій час маляр, національності своєї ще не відрікав-ся), замолоду — авторка досить антиукраїнсь-ких спогадів („Роżoga”).

Але треба з признанням і подивом ствердити, що ліпшого, правдивішого, влучнішого і від-важнішого „радіопривіту” своїй Батьківщині — жаден сучасний національний письменник нічи не міг би проголосити.

**ЧИТАЙТЕ, ПОШИРЮЙТЕ ТА ПРИЄДНУЙТЕ
НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ „ВІСНИКА”**

П. Шандрук

БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ — СТРАТЕГ І ПОЛІТИК

(В 300-ліття смерті формотворця
Козацької Держави)

Військова наука на підставі вивчення історії війн ставить тезу, що війну й оитву виграє вождь, а не військо, яке без відповідного вождя є „людською отарою”. Наполеон, цей узна-вий військовим світом найбільший авторитет війни, так окреслив у своїх спогадах значіння й ролю вождя: Цезар, а не римські легіони здо-були Галію; не картагенські вояки струсили Рим, а Ганнібаль; Александер попровадив свої фа-ланги аж до Індій.

Польська історіографія, що, на жаль, є дже-рельним історичним матеріалом до доби Хмель-ницького, а яку не можна посуджувати в спеці-яльній об'єктивності, говорить про Хмельниць-кого, що він „Польщу завалив”. А вона була в тій добі одною з могутніх держав Середньої Європи. Українська історіографія, з проф. М. Грушевським на чолі, аналізує досить докладно добу Хмельницького, спираючись на польські та по части німецькі й московські джерела, але с и н т е з и військової та воєнної діяльності нашого великого гетьмана в н е м е н ш і й мірі не дає. Треба згадати про пророблені в тім напрямі спроби В. Липинського, І. Крипякеви-ча та Ю. Тис-Крохмалюка й десятків інших на-ших істориків. Усім бракує в тих дослідах пов-ної синтетичності й методичної, під військовим поглядом, генези підстав і наслідків діяльності Хмельницького, як полководця, бракує в тих дослідах критерія при окресленні цілості зма-гань, як і поодиноких фаз їх. Навіть найновіша прекрасна розвідка Ю. Тис-Крохмалюка, до речі вояка новітньої доби, що присвятив себе сту-діюванню доби Хмельницького, говорить про „бої Хмельницького”.

Розрізняємо бої, битви, операції, війни. Очевидна річ, що тогочасний уклад сил против-ників (організація, мораль, технічне й матері-яльне забезпечення, тощо і під час тривання змагань простір змагань) в порівнянні до су-часних масштабів можна б віднести до категорії „бій”. Не окреслені форми в теперішній інтер-

претації є вирішальним а сила, напруження на-роду в змаганні, підготовка держави до змаган-ня та ціль його в новітнім дослідженні мину-лого мусять власне носити новітні окреслення, бо інакше ті змагання не будуть зрозумілі та будуть безпредметово деградовані*).

Ми вживаємо окреслення „Війни Хмельницького” тому, що ті змагання мали певні політич-ні цілі, мали кожне з них свою політичну генезу й своє політичне закінчення та перерви в часі. Треба зазначити, що вже Г. Грабянка та проф. І. Крип'якевич не говорять про „Бої Хмельницького”, але про „Війни Хмельницького”. Не ви-дається в жадній мірі слушним називати кри-вавості змагання в тих війнах під Жовтими Вода-ми, Корсунем, Пилявцями, Берестечком, Бато-гом тощо „боями”, лише згідно з відповідною воєнною номенклатурою „битвами”, незалежно від часу їх тривання, бо в тих битвах брала участь цілість збройної сили противників, та вони остаточно вирішували про вислід війни. Зрештою, московські та польські історики тієї доби вживають виразів „сражение” (що відпо-відає термінові „битва”) та „битва” або „валка”, це слово є ближче до слова „bitwa”, бо для окреслення „бою” поляки вживають „bój”.

Треба вважати, що Хмельницький в часі від 1648 до 1657 (рік його смерті) провадив на-ступні війни (поминаємо його війни в спілці з москалями):

1. Від травня 1648 до 18. серпня 1649 р. — першу війну з Польщею, (її було закінчено під-писанням Зборівського, в тім дні, миру). Цю вій-ну в українській історіографії все називано „повстанням Хмельницького”.

2. Молдавську, так би мовити, династичну війну, на протязі серпня-вересня 1650. р.

3. Другу війну з Польщею від лютого 1651. р. по день Біло-Церковського миру 28. IX. 1651. р.

4. Третю війну з Польщею в літі 1652. р., яку після битви під горою Батогом було перервано без політичного вислїду через страшну пошесть чуми.

5. В квітні-травні 1652. р. Україна провадила війну проти Семигородського господаря по стороні Молдавського господаря В. Лупула.

*) Німецькі джерела слушно окреслюють змагання Хмельницького як „Blutigen Krieg”.

....„Але прикладом славних і великих русів, предків своїх, при своїй правді за благочестя святе, за цілість отчизни і за поламання колиш-ніх прав і вольностей своїх, станьте спільно з нами проти своїх скривдителів і руйників”...

З Універсалу Б. Хмельницького —
28 травня 1648 р. Біла Церква.

6. 1653 - 1655. р. Україна була знов у війні з Польщею, але та війна скінчилася вже, як бачимо, після підписання союзу України з Мос-ковщиною.

Хто був Богдан Хмельницький, що зірвав український нарід до змагань за державність України, що виграв усі ним проваджені війни зокрема з Польщею? Ще раз виразно треба під-креслити, що Польща була сильною державою, яка до боротьби з Хмельницьким спромоглася виставити десятки тисяч модерно, як на той час, озброєного і вишколеного війська, яка протиставила Хмельницькому славних своїх вождів, а навіть короля Яна-Казимира, теж сла-вного полководця. А Хмельницький міг попро-вадити проти Польщі лише славних лицарів Запорозжя, дуже сумнівної вартости та бойо-вої придатности Кримських та Добруджанських татарів, поважну кількість так званого реестро-вого козацтва та маси сірого народу, в тогочас-ній термінології — черні. Все разом узятє вій-сько Хмельницького ніколи чисельно не переви-щувало сили противника та без найменшого сумніву уступало під поглядом бойового вироб-лення, було нужденно озброєне; в своїй тради-ції не мало відповідної сталої організації. Тре-ба також пам'ятати, що попередні зриви Гуні, Павлюка, Наливайка, Острияниці та інших геть-манів і отаманів були криваво здушені Поль-щею і що тоді була заіснувала специфічна теза української народної моралі — „твоя голова за наші голови”. Таку дійсність мусів Хмельниць-кий розуміти і бачити, що майже безборонний сам, пориває нарід на змагання в першій мірі для внутрішнього вжитку проти „пана за волю індивідуальну кожного українця” й що холодно обраховані ним шанси успіху повинні б у л и б видаватися йому не до осягнення. Але ішов на те, бо вірив у свої сили, в перемогу. Вірив у перемогу тому, що був дійсно вождем з ласки Божої, цебто обрахував та забезпечив усі мож-

ливості перемоги. В першій мабуть мірі я с п о б а ч и в помилки своїх попередників у змаганнях за волю й прагнув їх уникнути.

Мусимо бодай коротко пригадати біографічні дані Хмельницького, щоб усвідомити собі, прикмети його характеру та інтелекту в такому великому й величному ділі.

Хмельницький народився 1596. р. в Черкасах. Батько його був заможним сотником козацьким та підстаростою Чигиринським, він дав Богданові досконалу освіту. Військову науку Богдан здобув при дворі королів польських Зигмунта III та Володислава IV. Підчас погрому під Цецорою його батька було забито й він сам дістався до полону, але його викупив Зигмунт III та призначив своїм писарем. Підчас повстання 1630 - 1639 рр. він брав участь по боці поляків і тоді відзначився „мужністю та швидкою орієнтацією”, за що був іменованій сотником Чигиринським.

Десь в р. 1643 він був обраний військовим писарем Запорозьським. Володислав IV звівся Хмельницькому в своїх антитурецьких плянах, щоб приєднати до акції Запорозжя та все козацтво. В своїх листах до Хмельницького Володислав IV давав поважні обіцянки для України, зокрема мав годитися на підвищення реєстру козацького та будову чайок, що було заборонено Курцинівською угодою в 1625. р. та ординацією в 1638. р. Непорозуміння з Чигиринським підстаршиною Чаплинським, який відібрав у Хмельницького хутір Суботів, оскарження його за контакт з татарами — то були безпосередні причини зірвання Хмельницького з дотеперішною лояльністю відносно Польщі й втечі на Запоріжжя.

Як бачимо, Хмельницький мав можливість добре пізнати різні політичні посушення Польщі та, очевидно, її сусідів, пізнати негативні сторони державного та військового устрою Польщі, всі його слабкі сторони. Теж мав повну можливість запізнатися з військовою справою в теорії, бо охоче й пильно студіював істориків грецьких і римських, добре володіючи латинською мовою. Військової практики набрав під керівництвом Конєцпольського і Жолкевського — славного польського гетьмана, незалежно від його програної під Цецорою.

Вже з такими особистими даними та досві-

дом свого віку, бо на передодні війни з Польщею Хмельницький мав 52 роки, починає він підготовку до змагання з Польщею, що загально через сваволю своїх безвідповідальних можновладців - панів, геобила Україну, а проти яких він не міг знайти управи й за свої особисті кривди ставить у короля. Легенда голосить, що Володислав IV радив Хмельницькому „вдатися до помочі своєї шаблі”.

Які стратегічні завдання мав Хмельницький, щоб осягнути перемогу та дати силу й попертя своїй політичній акції? Як далеко могли сягати стратегічні пляни Хмельницького? Хоч нема історичних доказів на те, що Хмельницький в своїх плянах мав на меті повне визволення України, то є однаково підстави до припущення, що такі пляни він тримав у своїх думках, чому провдоподібним свідомством мали б бути його політичні заходи в сусідніх державах, а навіть в Турції перед початком першої війни з Польщею. Бо ж коли б ходило про звичайне повстання проти соціального ладу, про помсту за кривди та здобуття соціальних привілеїв, то певно ані Крим, ані Молдавічина, ані тим більше Турція, мимо політичних поражунків з Польщею, не пішли б на таку обмежену акцію, як підтримка внутрішніх заворушень в Польщі. Свідчення історії про те, що навіть після переможних битв під Жовтими Водами або Корсунем Хмельницький вислав посольства до польського короля, треба вважати за звичайний тактичний маневр, у політиці завжди й скрізь стосований, за маневр для забезпечення політичного запілля у висліді війни.

Отож, мабуть не буде історичною помилкою вважати, що ціла акція Хмельницького мала виразну політичну мету й плян — створення Незалежної Української держави. В дальшому, як відомо, Хмельницький вже не тільки не замочував того, але виразно деклярував у своїх універсалах та нотифікував всім сусіднім державам, а в тім Польщі та Московському урядові, що, між іншим, мало своє політичне значення та вплив на дальші події.

Осягнення такої великої для українського народу політичної цілі, цілком зрозуміло, мусіло вимагати відповідних сил та засобів, викорис-

тання часу й простору, отож вимагало стратегічного планування.

На які сили міг розраховувати Хмельницький? Очевидна річ, в першій мірі на Запоріжжя, що в повній мобілізації враз з низовиками-луговиками могло виставити 3000 людей, але загартованого й досвідченого війська, яке мало б стати збройним ядром національних сил. Далі, знаючи добре наставлення реєстрового козацтва, що стояло залогами в українських містах та так званих дворових козаків, що їх тримали різні „українські” польські магнати для охорони особистої та своїх маєтків, розраховував Хмельницький, що, принаймні, більша частина реєстрових і дворових козаків приєднається до нього. Але треба було повести серед них сильну переконливу агітацію. Потрібно було знайти для такої агітації відповідних людей, які передчасно не зрадили б ані себе, ані об'єкту своєї акції, навіть перед українською старшиною, що з різних міркувань могла б бути лояльною до Польщі та своїх панів, як от, для прикладу, осавул Барабаш. Та при тім треба було провадити роботу з найбільшим поспіхом, щоб заскочити Польщу, цебто її військового вождя, яким під ту пору був великий коронний гетьман Степан Потоцький. Й це вдалося в значній мірі Хмельницькому. Наслідком тієї акції приєдналися до нього реєстрові козаки, що підчас походу Потоцького на зустріч Хмельницькому „йшли водою” — Дніпром в силі до 3000 людей з полковником Михайлом Кричевським, С. Войнилловським, Бутовичем, Вадовським, Гандигою та інш.

Далі треба було зірвати ціле населення України, щоб мати людську резерву для поповнення свого війська та можливо в першій мірі сорбувати польські та українські загони по містах та в панських маєтках й не допустити їх до підсилення польського регулярного війська. Як відомо й ця акція, вміло Хмельницьким підготовлена, дала цілком позитивні наслідки. Важливим дуже було відтяти або на довше затримати на Лівобережжі Ярему Вишневецького, що розпоряджав не аби якою силою, ніби понад 6000 людей, добре озброєних та удержуваних в залізній дисципліні. Одним словом, треба було зруйнувати польське запілля (партизанку). Й це також досконало вдалося. Це була п е р ш а

ф а з а стратегічного поготівля — ми б назвали її мобілізацією.

Все ж головною ціллю Хмельницького, як і кожного досвідченого вождя, було знищення живої сили противника, його війська, а це можна було досягнути збройним змаганням — битвою, або рядом битв. Тих сил, що їх міг мати до диспозиції Хмельницький, звичайно не вистарчало на те, щоб самому міряться з ворогом. Треба було шукати ще й сторонньої допомоги, так би сказати по теперішньому — аліянтів. Хмельницький знайшов союзника в кримській хані Менглі-Гирею, який ніби то формально допомогти не дав, але мабуть неформально доручив перекопському бееві Тугаєві рушити на допомогу Хмельницькому. Історичні джерела різно окреслюють силу Тугай-бея: від 4,000 - 40,000 вершників. Треба припускати, що з боку татарів участь в битві під Жовтими Водами брала лише передова частина, бо сам Тугай-бей з головними силами приєднався до Хмельницького аж під Корсунем, а то навіть під Білою Церквою. Якщо рахувати, що татарів було під Жовтими Водами найбільше біля 2,000, то це буде близько до правди. Але не сама реальна сила татарська, чи її фізична бойова вартість мала значення — її з'явлення на боці Хмельницького мало велике політичне й моральне значення, бо підняло дух війська українського й підірвало моральний стан польського війська. А то було не аби яке стратегічне потягнення на політичному підложжі, незалежно від того, що воно коштувало. Таке придбання союзника треба б окреслити терміном — д р у г а ф а з а стратегічного поготівля.

Таким чином, вдалося Хмельницькому створити свою збройну силу, яку в початковій змаганні під Жовтими Водами, Княжими Байраками можна б обчислювати на: до 3000 запорожців, з того біля 300 кінних (це враз з луговиками); біля 1500 реєстрових, головню так зв. драгонії, цебто піхоти тоді добре озброєної вогнепальною зброєю; біля 1.000 селян, так званої черні, озброєної переважно косами та киями та, нарешті, біля 2000 татарської кінноти — все це разом складало біля 7000 людей.

Цілком зрозуміло, що подані тут дані відносяться до початкової фази війни з Польщею,

бо ж перемоги Хмельницького створили догідні умовини дальшого розвою його збройної сили та її бойового й організаційного удосконалення. В часі найбільшого розвитку змагань Хмельницького, його основна збройна сила не перевищувала все ж 40 - 50,000 піхоти й кінноти, доходила до 100,000 черні та 100 - 120 гармат, головню здобутих у ворога.

Буде доцільним тут згадати, що збройна сила Польщі все не була меншою від збройної сили Хмельницького, а часом, як під Берестечком, перевищувала останню.

Озброєння було, як вже згадувано, досить марне, головню бракувало артилерії, яку достарчили запорожці в кількості ніби 14 гармат та певної кількості гаківниць. Обози були невеликі, бо Хмельницький надаючи великої ваги рухливості свого війська, наказував мати з собою харчів та сухого фуражу на два тижні. Обозні вози мав на увазі, як це водилося в тодішній тактиці, використати в потребі як „табір”, цебто рухому фортифікацію.

Наступним завданням Хмельницького було впровадження сталої тактичної організації, що відповідала б бойовим й оперативним та не менше адміністративним потребам на швидку руку зорганізованої збройної сили. В адміністративній організації він передбачав створення судівництва для утримання найбільшої карності у війську. Теж для цілей мобілізаційних та економічних він остаточно усталив територіяльну організацію України, маючи на увазі, що було дуже важливим, забезпечити в першу чергу здобуття харчів для війська, забезпечити прохарчування цілої людности краю та видобути грошеві засоби, необхідні для закупу озброєння. Територіяльна адміністрація теж мала обов'язок вишколювати резерви, зорганізувати виріб озброєння: самопалів, списів, шабель та пороху. Для закуплення зброї закордоном Хмельницький створив спеціальну комісію. На територіяльних полковників було покладено обов'язок зорганізування в першій мірі для війська шпиталів та змобілізування всіх тоді так нечисленних лікарів. Перші шпитали було організовано при монастирях.

Коли від організаційних заходів Хмельницького переходимо до його оперативних плянів та заряджень, то бачимо, що він на першій міс-

ці ставив здібність війська до форсовних рухів, що давали йому велику перевагу над ворогом, мало рухливим і при звичаєним до похідного комфорту.

Через швидкість рухів він заскакував ворога не підготованим до боевої акції. Хмельницький добре розумів потребу докладної інформації про ворога — оперативна та боева розвідка, а поза тим і політична стояли у Хмельницького на найвищій ступені. Бачимо теж в його зарядженнях зрозуміння конечности маршового поготівля та постоевого забезпечення.

Рзпочинаючи битву, Хмельницький намагався за всяку ціну атакувати, рідко вживаючи оборонної тактики. Атакував завжди, не зважаючи на перевагу ворога й під тим поглядом перевищав усіх своїх сучасників — полководців, взорувався на історичних прикладах, наслідуючи Александра Македонського і Ганібала. Це свідчить, як добре він знав характери польських вождів та їхню тактику й вмів скористати з того знання. Майже у всіх битвах Хмельницького бачимо клясичний оперативний маневр — удар на крила, а навіть обходи і удар з тилу, як наприклад під Корсунем або Пилявцями.

В потребі стратегічного забезпечення головної операції Хмельницький уживав глибокої стратегічної ослони, як це було в 2-ій війні з Польщею. Вирушаючи в глиб Польщі, де прийшло до переможної битви під Зборовом, Хмельницький виряджує сильний 20,000-ий корпус під командою наказного гетьмана Кричевського на Білорусь для забезпечення від ударів з півночі, що були націлені литовським коронним гетьманом Янушом Радивилом. Не зважаючи на поразку Кричевського під Лостовом, стратегічна ослона своє завдання сповнила, розв'язуючи руки Хмельницького в битвах під Зборовом та Збаржом.

Так виглядало стратегічне виконання у війнах Хмельницького.

Мабуть одну справу треба вважати на боці Хмельницького за неясну і недокінчену — це стратегічне виконання його перемог. Знаємо, що то був основний постулят всіх його полковників, головню Богуна й Кривоноса—йти на Варшаву й раз на все скінчити з Польщею — розбитою, здеморалізованою й нездідною до оборони після знищення її

регулярного війська. Що-правда, Хмельницький відгрожувався польським послам підчас мирних переговорів, що сяє у Варшаві й настановить полякам свого короля, але ніколи своєї погрози виконати не намагався.

Ані українська, ані польська, ані інша чужинецька історіографія не пробували аналізом фактів і обставин дошукуватися причин такого політичного поступування Хмельницького, бо часто брами Варшави дійсно стояли отвором для нього.

Отже, не наводячи джерел до поданих тут тверджень, що є зайве з огляду на те, що вони є загально добре знані, мусимо в конклюденті сказати: Хмельницький у своїй військовій діяльності показав нам всі, стратегічні елементи, пізніше військово-науково устамені: а) планування, б) виконання боїв з ворогом доцільним застосуванням часу й простору в певній мірі, в) політичне невикористання мілітарних досягнень, г) стратегічне поготівля, мобілізацію, д) стратегічну концентрацію, зближення.

Мирні умови, укладані з Польщею стали формальною підставою, свідоцтвом оформлення Української Держави, як міжнародного політичного фактора. У цьому найбільша заслуга Богдана Хмельницького.

Хоч не лежить в нашій замірі дошукуватися логічних причин до залогнень Переяславської угоди з 1654. р., якою закінчилася епопея тогочасного відродження держави українського народу, то мабуть треба припустити, що змучений гетьман в тодішній дуже складній політичній ситуації, щоб покінчити з нищівною для України війною з Польщею, в союзі з Московією, як рівного з рівним, *tertium non datur*, бачив коли не цілковитий то тимчасовий вихід, бо союз з Турцією не міг бути морально народом акцептований та й не міг принести реальної в тім часі політичної й мілітарної користі, зокрема зогляду на можливість відтягнути Турцію й татарів перекупством.

Історія війн, зокрема й особливо історія епохи Хмельницького, свідчать, що найкращі політичні та мілітарні досягнення для народу чи держави приходять тоді, коли зверхні політичні та мілітарні прерогативи можна поєднати в одній

Дмитро Ткач

БІЛА ЛІЛЕЯ

Етюд

Маленька річечка утворила на повороті велике плесо. Тут вода майже не рухалась. Тільки зігнуті всі в один бік довгі стебла латаття свідчили про те, що вода ледь-ледь ворухнеться.

Навколо стояла тиша. Нівітру, ні співу пташини, ні навіть людського голосу, який часом лунає навіть там, де його й не ждеш.

Я сидів на зеленому килимі моріжжа, біля плеса, й дивився у воду. Перед моїми очима, біля ніг, було перекинута у воді небо з рожевими пухнастими хмаринками, а в ньому — високі кучеряві дуби, срунки і горді сосни, густі верби. З берега в воду зазирали, мов малі діти, куці ліщини та верболозу.

Плесо здавалося бездонним, як і саме небі.

На воді лежали широкі темнозелені листки латаття, а поміж них жовтіли голівки лілей. Ці жовті цяточки чомусь здавалися тут зайвими. Жовтий колір не пасував до голубого неба і буйної зелені, що була навколо.

І раптом я побачив серед жовтих одну білу лілею. Вона не стирчала з води, як її жовті сусідки, а вільно лежала на воді. Її зелені черенці були, як добрі ласкаві руки, що обережно й турботливо тримали вінчик білих пелюсток. Кожна пелюсточка була окремо від інших, але всі разом вони утворювали таку дивовижну гармонію форм і фарб, що не можна було відірвати очей. Ця біла лілея була немов ясний вогник серед темної ночі, немов єдина зірочка в синьому небі, немов миле обличчя серед інших, бай-дужих тобі облич.

Я дивився на білу лілею і почував, що з кожною хвилиною вона все дужче хвилює мене і нестримно вабить до себе. Серце гулко й тривожно стукотіло. Кожна жилочка тіла гаряче пульсувала, ніби мені повернули двадцять років.

„Зірвати, зірвати квітку! — подумав я. — Нехай мої руки відчують її ніжні, як сама молодість, пелюстки. Нехай я притулю до своєї щочки оту холодну і безконечно зваблиту красуню...”

Уже одяг мій лежить на березі, а я все глибше й глибше заходжу у воду.

особі. І про це нам українцям слід завжди пам'ятати з огляду на геополітичне положення України та властивості української вдачі.

Квітень, 1957. р.

Мої ноги заплуталися в густому куширі, в'язнуть у грузькому дні, але я йду...

Вода сягає вже до грудей, до пліч — важче стає рухатись вперед, стеблинки слизького куширу, мов гади, обвивають моє тіло, вони хапають мене за ноги, за руки, тягнуть донизу...

Але я йду.

Перед моїми очима — біла лілея, розкішна чарівна квітка, що вільно й невимушено лежить на тихій і теплій воді.

Раптом мої ноги провалюються — тут глибоко. А кушир ще дужче обплутує всього мене, ніби я потрапив у густу сітку.

Може повернутися? Може, небезпечно отак брести вперед по незнайомому плесу?

Ні, не вернусь! Я йду далі, порушую тиху гладь води, хоч почувую, що по моєму тілу пробігає неприємний морозець.

Ніде нікого. Тільки — я, та вода, та слизький кушир, що немов щупальцями обмацує моє тіло.

Нарешті я біля квітки. Ось вона, біла лілея!

Зараз я простягну руку, потягну квітку до себе і нічого не лишиться на воді. Тут буде так пусто, ніби ніколи й не існувало цього білого живого вогника. А біла лілея буде у мене в долоні, я обережно винесу її на берег і...

І тут мене вжалила думка:

— А для кого?

Так-так, для кого я її винесу на берег? В чій руки передам оцю пишну, ніжнолисту, живу, трепетну красуню? Чи варто зривати її тільки для того, щоб самому втішатися цією дивовижною вродою?

Ні, вона жде інших рук — молодих, гарячих і дужих. Вона жде, щоб її поцілували не мої, а їхні губи — полум'яні й трепетні.

Я повернувся назад до берега. Кволо, повітряно одягся, і пішов геть, заглиблений у свою самотність.

Зненацька веселий дзвінкий сміх і розмова вивели мене з самозабуття. Йшли двоє — хлопець і дівчина.

— Оя наша лілея! — вигукнула дівчина.

— Глянь! Вчора вона ще тільки розпускалася, а сьогодні вже зовсім розквітла, — відповів їй хлопець.

— Зірви її для мене! — знову пролунав дівочий голос.

Куші й дерева ховали мене від очей цих двох молодих людей, а мені їх було дуже добре видно.

Юнак сильними красивими рухами скинув з себе одяг, лишився тільки в плавках, що підкреслювали, відтіняли його туге бронзове тіло.

Це тіло майнуло в повітрі, сколихнуло воду і легко попливло до квітки.

Хлопець не роздумував, як я, занурився у воду і зірвав лілею під самий корінь, а потім,

ПРО ПОЕЗІЮ — ЧУДОТВОРНУ ФЕЮ

„Якби ти знав, як багато важить слово,
Одно сердечне, теплеє слівце...”

І. Франко.

Стрічає мене на вулиці пан професор Соломка та й зразу пристав із претенсіями:

— Що ви, каже, пане добродію, за чуда втворюєте у вашому Клубі? Запрошуєте людей ніби-то на літературну вечірку, берете подоляркові добровільного датку, а потім усіх поголовно і кожного зокрема ображаєте, називаєте від дурнів!

— Коли це трапилось, пане професоре? — питаю здивований. — Я собі чогось такого не пригадую.

— Як то — не пригадуєте? А в минулу п'ятницю, на Вечірці молодих поетів?... А, піду, думаю, послухаю трохи поезії, може перенесе мене на хвилику в якийсь, кращий світ, дасть клінерській, змученій душі насолоду. Ну, і дістав насолоду, гай-гай!... Виходить собі на естраду молодець з вусиками, сперся ліктями на п'яніно, та й починає нарікати, що в нього душа гние, що його голова, як порохняве яйце та й ціла істота ніби великий баняк з поми-ями...

— Так, кажу, це були вірші друга Ямбенка.

— Ви то називаєте „вірші”, я назвав би трохи інакше, та чорт з ним, думаю, коли в нього гние, чи має хробачливе серце, то це його особиста справа, мене то ні болить, ні свербить. Але тут виступає другий магік, без вусиків, але лисий, та й починає приставати до публіки, ображає всіх на залі!... „Ви, каже, сякі-такі, слиняві дурні, що киснете по вуха у болоті і не бачите над собою череватого неба! Ваші душі — не душі, а порожні, риб'ячі пухирі, а ваші голови, як затухлі яйця!”... І ця заморока причепилась яець: той перший — порохнявих, а

хлопаючись та сміючись, виліз з нею на берег. Дівчина, захоплена красою його тіла, блиском його очей, підбігла до нього, взяла квітку в руки і притиснула її до щок.

Та хлопець, граючись, знову забрав у своєї коханої білу лілею, відірвав зайве стебло і причепив квітку до дівочих кіс. Лілея закрусулася, забіліла у волоссі дівчини ще дужче, ніж на воді.

„Це їхня квітка, — подумав я собі, — і як добре, що я її не зірвав!”

Хлопець і дівчина пішли. Я ще довго чув їхню розмову, їхній сміх. Ана голові у дівчини мов зоря, ясніла біла лілею.

Мені було і сумно й радісно.

(Вітчизна ч. 1 1957 р.)

батько все розповідав нам про свою подорож по рідному краю, подорож, що сколихнула у ньому найдорожчі спомини про юнацькі роки, про хвилюючі зустрічі з земляками.

— Був у мене ще за молодих літ добрий приятель Данило Стовбур-Лимаренко. Оце, коли вчився в університеті, приїдемо з Михайлом Старицьким на вакації з Києва, і до Данила. Втрюх всю Полтавщину виміряли, не одну пісню записали. Дуже хотілось його побачити, та навіть не вірилось, що живий. Піввіку пройшло. Не жарти... А таки з'явився у Галицьке Данило, як тільки почув, що я там. Пам'ятав його молодим парубком, а побачив 73-літнього діда. У спеку в такі роки вісім верстов одхватав пішки, аби побачитись.

— Що то було згадано, скільки пісень старих козацьких переспівано за день... Немов в гостях у своєї молодості побував.

Згадував Микола Віталійович і про зустрічі свої в Жовнині з Павловськими, які добре зналися з його батьками. Вони ж допомогли Миколі Віталійовичу відшукати те місце, де була колись садиба Лисенків.

Самі руїни залишились, та старе, чудом уціліле дерево чорніло поруч одиноким вартовим. Чимало було на батьківщині зустрічей, довгожданих і несподіваних, радісних і сумних, та найглибше схвилювала батька зустріч в Гриньках, селі, де він народився. Ось що розповів про цю зустріч батько.

— Від Галицького до Гриньок верств з тридцять. Тітки ваші (двоюрідні сестри М. В.) все одмовляли мене: і далечінь яка, і спека. А я таки найняв коней та й поїхав. Спека страшена. Дорозі кінець не видно. Добре, що наш візник, вельми ветхий дідок, виявився напрочуд балакучим. Він добре пам'ятав люті часи кріпацтва і всю дорогу розповідав різні страшні історії про нелюдські знущання панів над кріпаками. Словом, набрався я надовго пекучого сорому за моїх земляків — полтавське панство. Слухаю діда, а самого думка одна мучить, не дає покою. Кого з давніх моїх знайомих селян зустріну я в Гриньках, чи залишилась там хоч згадка про нашого Созонтія.

Про Созонтія Дерев'янка ми і раніше не раз чули від батька. Це були численні історії, справжнісінькі новелі про старого „дядька” Миколи Віталійовича. Він їх незмінно закінчував такими словами:

— Хочете уявити собі мого Созонтія, перечитайте „Капітанську дочку” Пушкіна: Созонтій мій — жива копія вірного Савельйча; правда, на український лад.

— Нарешті довів мене дідок в Гриньки, — продовжував батько. — Першу зустрічну молодичку питаю, чи чув, чи пам'ятає хто на селі про Созонтія Дерев'янка?

— А чого його пам'ятати, — відповіла молодичка. — Хіба помер він чи що, щоб його у святці записувати. Якщо хочете побачитись з старим, їдьте прямо — хата його край села.

— Признатись, я не повірив спочатку. Вже за дев'яносто років пішло людині, невже живе?

А вийшло, як казала молодичка. Діда ми дома не застали: десь недалечко пас товар. Сидимо з візником на призьбі, чекаємо. Аж дивлюсь, не йде, а біжить мій Созонтій і де у нього сила набралась! В білій полотняній одежі і сам білий, як молоко. Одразу пізнав мене, обіймає, цілує. І обличчя у старого все мокре від сліз.

— То, — каже, — від радощів, Миколо Віталійовичу. І не снилось мені таке щастя.

Цілий день прогостював Микола Віталійович в оселі Созонтія. Зібрались родичі старого. Всім хотілось побачити прославленого на всю Україну композитора. Дід Созонтій відчував себе героєм дня.

Спогади про минуле, про студенство, 60-ті роки, дорогі і зрозумілі лише дідові Созонтію і його вихованцю, переплітались з щирими розмовами про сьогочасне. Не крилися селяни від свого земляка, бо і до них дійшло, що ніколи не цурався Микола Лисенко людей, що і серцем своїм, ділами і піснями він завжди з народом.

— Що й казати: не весело живеться моїм землякам, — говорив батько, згадуючи свої розмови з селянами Гриньок. — То посуха, то забагато дощів, то неврожай, а то, як сарана, царські слуги налітають, стягають недоїмки за кілька років. Недаремно говорять в народі: „Один із сошкою, а семеро з ложкою”. Одна надія на майбутнє. Не завжди ж народові терпіти такі муки.

Розказував батько про своє сумне прощання з Гриньками, про те, як проводили його всім селом. А мені ввижалась одинока постать старого Созонтія. Стоїть посеред дороги і довго зпід кошлатих брів вдивляється у далечінь, де в степовому морі то вирина, то потапа маленький візок з дорогим гостем.

— На другий рік вже разом поїдемо на Полтавщину, — казав мені батько. — Хочу, щоб і ти. Остале, на моїй батьківщині побував.

Так гадалося, та не судилося. Влітку 1912. року хворе серце погнало батька за кордон на води, восени його вже не стало. І все ж мені вдалось здійснити його побажання.

Влітку 1914. року, незадовго до першої світової війни, задумали ми з товаришами повторити останню подорож Миколи Віталійовича, відвідати усі Лисенкові місця. Спустились ми пароплавом до Богуна, осідлали свій „багаж” — велосипеди белгійської фірми і покотили у Галицьке. Проїхали Вереміївку, велике козацьке село, піднялись на гору і аж дух перехопило: куди не глянеш, широкий і безкрай степ. Де-не-

де видніються хатки, бовваніють козацькі могили вздовж шляху, яким колись ішли татари на Україну.

Через годину-другу ми були вже в Галицькому, у моїх тіток.

До вечора водили вони нас по тих місцях, де всього три роки тому походжав батько. Ось старий садочок, гілляста груша, під якою, за переказом, родився мій дід, Віталій Романович Лисенко. З саду тітки повели нас до Сули, де батько бувало простоював годинами, милуючись її зеленими берегами і чистою, прозорою, сріблястою водою.

Побували ми в Жовнині, і та сама онука Павловських, не по роках серйозна дівчинка, водила нас, як ще недавно Миколу Віталійовича, на руїни Лисенкової садиби. Щоб не залишатись у боргу перед дівчинкою, я покатав її на своєму велосипеду. За нами неслась ціла зграя хлопчиків, а дівчинка, наш поводитир, так і блискала оченятами-жаринами, — у світі в цю хвилину, мабуть, не було більш щасливої людини.

Так відбувалось перше знайомство жовнинської дівчини з технікою. До речі, такий же подив наші велосипеди викликали у кожному селі.

Остання мета нашої подорожі — Гриньки.

— Чи живий ще дід Созонт? — думалось. — Три роки для його віку не абищо значать.

Ось і невелика садиба Дерев'янка. Знайома з розповідей батька, хата під солом'яною стріхою. На дворі я помітив високу білу постать, яка поралась біля воза і одразу пізнав діда Созонтія. Назвався. Познайомив з товаришами.

Обняв мене дід, потім відступив на крок. — Дай-но голубчику, надивлюсь я на тебе. Хоч знатиму, який син виріс у мого сокола ясного. Відлетів він від нас. А я ось живу. Вже і літ рокам і горю втерся, а живу.

Заспокоївшись, дід запросив нас до хати. Ми, звичайно, все розпитуємо про дитинство, роки навчання Миколи Віталійовича, про його останній приїзд у Гриньки. Дід Созонтій схвально кива головою: мовляв, можна. Рухи його стають жвавішими, навіть очі з-під кошлатих брів заблищали.

— В дитинстві, отож, шибеник був, яких мало. То на леваду втече, то в ляху сховається, так, що було до вечора шукаєш. Та зявляться музики у нашому селі, — не впізнати хлопця.

Чи весілля, чи свято яке, заб'ється десь між люди, слуха.

— Голубчику, пустунчику, — бува умовляю його, — пора нам додому, а то від матієнки перепаде. А Ольга Єремівна страх яка була строга! Куди там! Хіба відірвеш його від музиків, від скрипки, що то сміється, то плаче. Для нього скоро і струмент купили.

Дід Созонтій весь у владі споминів. Великі натружені руки весь час в русі, давні події,

про які він розповідає, щоразу відбиваються на його обличчі, і то збігаються, то розходяться зморшки на його чолі.

У своїй білій полотняній одежі, з обличчям, немов вирізьбленим з мармуру, він нагадує на казкового чарівника. І здається, що досить йому підняти руку, — і в хату вбіжить маленький хлопчик, закоханий у музику.

— Не огляділись, як підріс Микола, — продовжує дід. — Підріс, гімназію закінчив, поїхав в університет. Славні хлопці стали до Миколи приходити. Все щось читають, пишуть, пісні українські співають. Скільки я знав пісень, всі переспівав Миколі. А він слуха, та щось записує, якись букви-закарлючки ставить. — Це, — каже, — щоб кожний міг твою пісню співати. Поїдемо літом в село на вакації. Стара пані благає: — Відпочинь, Миколо, на тобі ж лиця немає від тої науки. Хіба послухає! З Старицьким Михайлом ходимо від села до села, від хати до хати все по пісні.

— Бачу, — кажу, — Миколо Віталійовичу, що ти всі пісні задумав записати. Так знай, що на Україні їх стільки, скільки зірок на небі. Сміється.

— Ну, — думаю, — слава богу! відмучився хлопець. Куди там! Замало здалось йому науки. Ще й запраницю задумав поїхати. Тут і розійшлися наші шляхи, розлучився я з Миколою.

Поки ми розмовляли з старим, надійшли сусіди, стали згадувати останній батьків приїзд.

— Все обіцяв знову приїхати. А не судилось йому сердешному, — промовив хтось з присутніх. — Еге ж, помер, а пісні його живуть.

Хіба ж є таке село, де б не співалася Лисенкова пісня!

Непомітно підкрався вечір. Знову нам пора в дорогу. Прощаємось. Дід Созонтій підводить мене до старої кованої скрині, відчиняє її.

— Тут різні речі твого батька. Бери, синку. Старий я. Скоро помру. А ти бережи, бережи, синку, пам'ять про батька, про сокола нашого!

... Студентська шпага, рідкісні фотографії 50—60-х років.

Я не знав, як віддячити Созонтію за такий цінний подарунок.

За пів години ми вже були в дорозі. Довгий час все ще під враженням незвичайної зустрічі ми їхали мовчки. Пахучими хвилями розносилося, огортало нас степове повітря. Назустріч з-за гори викотився червоний, мов стиглий розрізаний кавун, місяць, залив все навкруги своїм чудовим світлом.

Увесь степ здавався одним сріблястим морем, і ми, купаючись в його хвилях, котили все вперед і вперед по вічному шляху.

Оживали розповіді батька, його захоплення степом. В цю ніч я з особливою силою відчув,

як багато важила для нього рідна Полтавщина, цей степ без кінця і краю, села і чудові люди, чий страждання і муки, чий надії завжди живили його пісню.

Порфирій Демуцький і його хор

Серед друзів і учнів Миколи Віталійовича виділяється колоритна постать Порфирія Демуцького, старого народника в кращому розумінні цього слова.

Демуцький вчився в Київському університеті в 70-х роках — на кілька років пізніше М. В. Лисенка, Т. Р. Рильського і М. П. Старицького, але був викуваний з тої ж криці, своїми думами і ділами, самовідданою службою народові, безумовно, належав до славних побратимів-шестидесятників. Ще студентом Демуцький познайомився з батьком і незабаром став його правою рукою в хорі і найвірнішим учнем.

З роками дружба Демуцького з батьком міцніла, і кожна зустріч, думається, обом приносила немало радощів.

Закінчивши університет, Демуцький до кінця свого життя лікарював у селі Охматів, кол. Уманського повіту на Київщині.

До Демуцького хворі ходили і їздили з найвіддаленіших сіл. Двері його кабінету завжди були відчинені для всіх. І не лише ліками, але і хлібом і добрим словом допомагав він людям.

Славився на Уманщині Демуцький не лише як лікар. Порфирій Демуцький створив в Охматові перший на Україні селянський хор. Батькові давно вже хотілось послухати охматівців, та лише в 1897. р. вдалось йому на запрошення Демуцького відвідати Охматів.

Виїхали ми з Києва усією сім'єю.

Всю дорогу батько не відходив від нас, дітей. За вікнами вагонів пропливали ліси, вузькі смужки ланів. Берізки тягнулись назустріч нам ніжними руками-гілками, соняшники вітали нас, схилиючи перед нами свої золоті голівки.

Схвильований, збуджений, батько дихав вільно на повні груди, ніби хотів увібрати в себе весь цей простір, напоєне лісовими пахощами повітря, усю красу... І хоч за всю дорогу він не сказав і двох слів, його хвилювання якось непомітно передалось нам.

Демуцький зустрів нас на вокзалі. Через годину ми вже опинились у великому, колишньому панському, будинку серед стародавнього парку. Не знаю, що саме, чи то невезіння в карточній грі, а може яка красуня примусила колишнього власника залишити цей рай з білими колонами, потапаючий серед кленів, тополь, що, мов гвардійці, виструнчилися вздовж широких алей. Перед самим будинком широка галявина, вся ніби укрита густим шовковистим килимом. На цій галявині надвечір і зібрався хор Демуць-

кого. За кілька хвилин галявину заповнили дівчата і хлопці. Серед них, мов статечні дуби серед берізок, виділялось кілька дядьків, видно, старих знайомих Демуцького. Сам Порфирій Данилович керував хором, сидячи за фізгармонією, яку задалегідь винесли на зелену галявину. Соєце вже зайшло, але повітря все ще було насичене його теплом, його промінням. Дивний відблиск сонця, блідорожевий з сіруватим відтінком, лягав на білі колони, спалахував і миготів на вікнах, одягав у фантастичний одяг співаючих, все наоколо.

Співали багато пісень-примітивів, себто без професійної обробки, а також в обробці батьвій чи самого Демуцького.

По цей бік — гора.

По той бік — гора.

Поміж тими крутими горами

Сходила зоря.

В цю нехитру історію про зустріч дівчини-зорі і козаченька біля криниці хор вкладав стільки почуття, стільки прозорої печалі, так ніжно бриніли голоси дівчат, що пісня хвилювала до сліз.

Потім проспівали чудовий примітив „А що сонце не заходило”. Виразно пам'ятаю і чумацьку пісню:

Ясно, ясно сонечко сходить,

А хмаресенько заходить...

Смутен, смутен чумацький отаман,

Він по табору ходить.

Батько сидів з заплученими очима, весь віддавшись чарівній владі пісні. Що бачив він у цю хвилину? Далекий степ, широкий, як море, Вкритий блакитним серпанком, суворі постаті чумаків біля багаття.

А може відчувались йому тяжкі кроки чумацького отамана, який увібрав у себе усі надії і тривоги, усі радощі і болі своїх товаришів.

Степом їдуть — нові вози риплять,

Сиві воли ремигають.

Пісня протяжна, неосяжна, мов той степ, по якому сотні років снували крізь біду і горе чумацькі валки.

Співали і „Реве та стогне”, і „Заповіт”.

Охматівці знали, що то за гість до них прибув (Демуцький, мабуть, не раз розповідав їм про свого вчителя), і вкладали у пісню всю свою душу.

Батька надзвичайно вразила майстерність, з якою щедро обдаровані природним смаком і чуттям селяни виконували досить складні, багатоголосні пісні.

Розчулені селяни-хористи оточили Миколу Віталійовича з усіх боків.

До пізньої ночі точилася їх дружня розмова з батьком.

(Закінчення в наступному числі)

(Вітчизна ч. 3 — 1957 р.)

Федір Одрач

ПРО НАУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСОРА КИЛИМНИКА

Не тому хочу написати про проф. Килимника, що його знаю особисто, ні! Мета моя — заохотити інших людей пера, щоб вони частіше подавали до преси про працю наших науковців, які тихцем, іноді непомітно, творять монументальні речі для нашої культури. Я якраз підкреслив „тихцем і непомітно”, бо справді наші науковці, це люди, які як правило стороняться від бомбастики та реклямної галасні. У моїх очах ще й досі, немов жива, вирізблюється постать доктора професора Кузеля. Знав я цю незвичайну людину ще в Німеччині і вона своєю простотою та скромністю мене просто чарувала. Кілька його листів до мене, це наче б сумірне свідчення про великого науковця, який потрапив бути звичайною людиною під час зустрічі з людьми. Таке ж враження залишив на мене і бл. п. проф. Щербаківський.

До таких скромних і через міру працюючих людей, без сумніву, належить і проф. Килимник, Шлях його діяльності крутий, з вибоїнами, як і кожного українського науковця, що провів два десятки років під софитами. Країна, де диктатура і терор не сприяє об'єктивній науці, тому ще в 1920 році, на початку свого наукового старту, проф. Килимник уперше зустрівся з перепонами чеківської цензури. Саме в згаданому році здав він до друку до наукового бюлетеня „Записки Історично-Філософічного факультету” при Харківському університеті свою працю п. з. „Володимир Великий”. Працю схвалено до друку, навіть розпочато її друкувати та большевицька цензура наклала свою руку і, таким чином, згадана праця не побачила світла денного, а манускрипти чекісти знищили. Рік пізніше, проф. Килимник ще робить одну спробу: здає до видавництва ще одну працю п. з. „Віра і вірування наших пращурів”. Та й цього разу большевицька цензура визнала цю працю націонал-буржуазною. Річ ясна, не побачила вона теж світла денного, а манускрипти потрапили до рук ЧК-а. Ці дві невдачі поставили проф. Килимника на непевний ґрунт і визначили йому путь обережності. Вже бо не могло бути й мови публікувати свої чергові праці, навіть не мислимо було підготувати наукові тексти, бо з посилюванням гостроти режиму, кожної хвилини могло б зустріти професора заслання. Та шукальницька вдача науковця не може зупинитись, стати бездіяльною. І він шукає можливостей продовжувати наукову працю, цього разу на іншій площині. Прикріплюється до „Спілки Науковців Чернігова” і в її рядах інтенсивно працює в ділянці етнографії. Правда, ще від 1912 року

професор безнастанно збирав етнографічні матеріали: побутові пісні, записував весільні звичаї, фолкльорну творчість, тощо. Уже з рамени „Спілки Науковців Чернігова” досліджує Полтавщину, Київщину, Поділля. Нагромаджує цінні матеріали: старовинні шедрівки, колядки, веснянки, купальські пісні і звичаї, передісторичні українські вірування, перекази про Ярила, бога весни, про Ладо, про Дажбога і інші. Все це упорядковує по лінії річного обігу сонця. Багатуща джерельна колекція мала колись правити для професора як незаступимий матеріал до наукових праць. Та у 1937 році НКВД все це сконфіскувало і таким чином поклато край дальшій праці в обставинах московсько-большевицької дійсності.

У 1943 році пан проф. Килимник потрапляє за кордони СРСР. Від цього доку починається життя на еміграції, позначене інтенсивною працею на полі етнографії. Спершу професор перебуває в Галичині; досліджує Гуцульщину, Бойківщину, Перемишлянщину. Невтомно мандрує по селах, веде розмови переважно із старими людьми, жадібно нотує фолкльорну творчість: веснянки, гагілки, шедрівки, колядки. За короткий час його тека виповнюється цінними джерельними матеріалами; цього разу рука ворога не відбирає і не нищить придбане. Нарешті, разом із тисячами утікачів професор Килимник залишає і Західну Україну і мандрує на Захід. За межами України не перестає збирати матеріали: робить це по таборах, де були скупчені українці з усіх частин України. Таким чином, розпоряджаючи чималим матеріалом, проф. Килимник досліджує його, упорядковує і час до часу публікує в еміграційних українських часописах та журналах, Історичні та етнографічні розвідки професора виходять друком у науковому збірнику „Україна”, в Парижі під редакцією проф. Борцака. Чимало праць появилася теж у наукових збірниках НТШ. Вісім розділів монументальної праці п. з. „Доба Мазепи” опублікував Нью Йоркський журнал „Україна”. Не менш цінну працю опублікував теж „Гомін України” п. з. „Ярослав Мудрий — до 900-річчя”. Журнал „Овід” друкує аж три солідні праці проф. Килимника. Перша: „Образ Хмельницького” і друга „Переяславська угода” та третя: „Початки християнства”. Поруч із тими публікаціями, проф. Килимник старанно опрацював перший том п. з. „Український рік у народніх звичаях у історичному освітленні”. Цей перший том має складатися аж із семи книжок і перша його частина вже побачила світло денне. Видав її Ін-

III. КОНФЕРЕНЦІЯ АПАКЛ В САЙГОНІ

Після захоплення комуністами при допомозі Москви китайського континенту, спроби захоплення південної Кореї, а згодом поневолення частини В'єтнаму, азійські народи усвідомили собі небезпеку московсько-китайського комуністичного імперіялізму та почали організуватися для боротьби проти нього. Чотири азійські держави — Китай, В'єтнам, Корея і Філіппіни — створили Антикомуністичну Лігу Народів Азії (АПАКЛ) на своїй першій Конференції в червні 1954 року. Згодом до АПАКЛ приєдналися й інші азійські держави і в 1956 р. відбулася в Манілі II. Конференція АПАКЛ. Нині ця організація має 14 держав-членів та ряд держав-спостерігачів, що підтримують працю АПАКЛ або йому симпатизують.

Рух відродження і політичної активності народів Азії привернув на себе увагу цілого світу. З одного боку Москва намагалася й далше намагається завладати просторами Азії, з другого західні держави стараються побудувати в тих країнах греблю, що була б в силі спинити дальше поширення комунізму.

Щоби усвідомити народи Азії про правдиве джерело небезпеки для них та здобути їх для спільної боротьби проти московського імперіялізму, Голова ЦК АБН Ярослав Стецько відбув в літі 1955 року поїздку до Китаю у висліді якої був підписаний договір про співпрацю

між АБН і АПАКЛ. Співпраця ця відбувається дорогою виміну матеріялів з боротьби проти московського імперіялізму та інших практичних підготовчих заходів і сугестій в цьому напрямі. Як вже відомо, при АПАКЛ акредитована Місія АБН, що постійно перебуває на Формозі.

В часі від 27. березня до 2. квітня 1957 року відбувалася в Сайгоні (В'єтнам) III. Конференція АПАКЛ при участі Делегації АБН. В цій Конференції взяли участь слідуєчі держави, члени АПАКЛ: Австралія — 2 делегати; Національний Китай — 9; Гонг-конг — 6; Корея — 7; Макао — 4; Маляї — 2; Пакістан — 3; Філіппіни — 3; Рюккію — 2; Сінгапур — 2; Тайлянд — 4; Туреччина — 2; В'єтнам — 14 та в характері гостей-обсерваторів прибули на Конференцію: АБН — Голова ЦК Яр. Стецько, Слава Стецько і ген. Ф. Фаркаш де Кісбарнак; Греція — 1 делегат; Індонезія — 2; Земляцтво Судетських Німців — 1 та НТС — 2. Під час четвертого дня нарад прибула ще делегація Бурми в числі 3-ох делегатів, так що в Конференції взяло участь 69 делегатів та багато визначних особистостей політичного життя, преси, радіо, тощо.

Про самий перебіг Конференції не доводиться багато писати, бо це багатий матеріял, щоб його можна навіть загально подати. В своїй доповіді Голова ЦК АБН охопив всі важливіші моменти з антибольшевицької боротьби,

ститут Дослідів Волині у Вінніпегу. Це праця про зимовий сезон. Уже вистарчить прочитати цю книжку, щоб переконатися, з якою ряснотою виступають тут зібрані професором ще на рідних землях фолкльорні матеріяли. Ця перша частина першого тому містить у собі аж сімдесят шість обрядових та побутових пісень зимового циклю, різних поетизованих переказів, починаючи від праісторичних часів України і кінчаючи християнською добою. Важливе в цій праці якраз те, що наш дослідник кожний фолкльорний текст селекціонує у відношенні до доби, що його породила, дає обгрунтовані пояснення, чим відтворює для читача правдивість побуту та культурного обличчя української людини в різних періодах нашої історії.

Книга весняного циклю вже теж чекає на видавця. Пребагата культурна спадщина нашого народу весняного циклю нарешті у книгах проф. Килимника буде всебічно насвітлена. Рівно ж і решта книг першого тому вже готові до друку. Коли додамо до того ще наступні три томи, то це буде аж десять наукових книг із діялки на-

шої етнографії. Як бачимо, дослідницький діяпазон проф. Килимника незвичайно широкий. Кого ж бо не зацікавить українська веснянка, святкування Великодня, писанки, вогні великодньої ночі, великий день, обливаний понеділок, свячене і інше з весняного циклю. Все це подане у вигляді фолкльорних текстів із всебічними коментарями дослідника. А ще ж і літній цикль: святкування Зелених свят, Навський Великдень, Іван Купало. Осінній цикль: Обжинки, возовиця, Ілля, косовиця отави, Маковей, свято квітів, Спас та інші. Я тільки підкреслив головні моменти згаданих циклів річного обігу сонця. А скільки є дрібніших побутових властивостей у різних місцях України в річних циклях. Все це досліджене професором, упорядковане і оформлене. Справді, треба мати велику терпеливість та наполегливість, щоб здобути аж такі осяги на полі нашої етнографії! Треба тільки побажати шановному панові професорові доброго здоров'я та дальших наукових успіхів. А велетенський його доробок, напевно скоро появиться друком у формі 10-ти наукових книг.

вказав на згубні наслідки коєкзистенції і вітав Конференцію від ОУН, УПА і УГВР. Коли Делегат НТС в своїм слові заявив, що він говорить від українського визвольного руху (Гулая) та інших народів, Голова АБН спростував його та вияснив Конференції фолію НТС і Гулая, назвавши останнього зрадником. Організатори Конференції вибачилися перед Головою АБН за цей виступ НТС.

Під час конференції Голова АБН відбув ряд розмов з Делегатами різних країн, політичними чинниками В'єтнаму, амбасадорами різних країн у В'єтнамі, тощо. В характері делегата Голова АБН був гостем на прийнятті в президента В'єтнаму Нго Дін Дієм, в міністра закордонних справ В'єтнаму, в міністра Китаю Єн Тсе-кієн, в президента Національної Асамблеї В'єтнаму, в державного секретаря інформації В'єтнаму, в амбасадора-міністра Кореї Чой Дук Шін, в др. Буй Туонг Чієн — професора університету в Сайгоні і голови в'єтнамської Делегації на Конференцію, в корейського амбасадора на прийнятті з нагоди уродин президента Кореї, в міністра В'єтнаму і заступника Голови Ради Народів АПАКЛ Тран-Тама та інших визначних особистостей. Крім згаданих, Голова АБН мав довшу розмову з британським шарж д'афер в Сайгоні, що гостив Голову АБН обідом в себе вдома, а також німецьким консулом у Сайгоні.

Конференція винесла ряд постанов і резолюцій. Делегація АБН брала участь в праці ідеологічної Комісії. В цілому були такі комісії: комісія ведення політики відносно ком. комуністів, комісія інформації і пропаганди, ком. праці і сільського господарства, комісія освіти, комісія для економічних справ та ідеологічна комісія. З резолюцій слід відмітити постанови про створення антикомуністичної пресової федерації, зорганізування міжнародньої радіокомунікаційної системи, виміни інформації про антикомуністичну боротьбу тощо. З постанов ідеологічної комісії, в склад якої входила Делегація АБН, слід відмітити резолюцію про прийняття ідеалістичного світогляду за базу АПАКЛ в протипагу матеріялістичній ідеології комунізму. В цій резолюції вимагається рішучих заходів проти СССР та його намагань зробити з ОН плятформу для ширення комуністичної пропаганди, роблячи рівночасно обструкцію в ОН. Резолюція ідеологічної комісії кінчиться твердженням, що III. Конференція АПАКЛ уважає абсолютно конечним об'єднати всі народи Азії і цілого вільного світу для боротьби проти комунізму, щоб, поваливши комунізм, покласти тверді основи для миру, прогресу і демократії для всіх народів і націй.

Після закінчення Конференції Голова ЦК АБН відлетів в дальшу подорож до Австралії, а пані

**
*

Цим подається до відома всіх, що серце мають не в голові і не в кишені, що по 10 роках безплідного товчення води у ступі, упокоївся наш друг Newfryingrap, муж побожний і чеснотливий.

Виявилось, що те товчення води у ступі є річ невдячна і недоцільна, бо шилом патки не вхопиш, а батогом колоди не переб'єш.

Але думати, що на тій колоді можна квіти плекати, на це вже неабияку фантазію треба мати. Бо це тільки сентиментальні літні дівчата колись вірили в таке, коли співали (за Варєю Паніною):

„На старой іве,
мхом увітой,

растут і новіє цвєти”...

І хоч Варя Паніна етерною дівцею з нахилом до сентименту ніколи не була (швидче мастодонтом з басом), але співала добре: „Задушевно, трогательно”, як тоді казали...

Але щоб... квіти й на... колоді, то дуже й дуже сумнівно, хіба що підпеньки...

Спадщину літературну по небіжчику — згідно з останньою його волею — перебрав на себе дід Охрим Таракуцька, земляк і друг новоскородинський, що й собі надію має думкою багатіти.

Осиротіли друзі.

Р. Б. 1956. Серпень.

Охрім Таракуцька

„ВІЙНА ВІЙНІ! ВІЙНА ЗА МИР!”

„Війна є батько всіх річей”.

(Геракліт з Ефесу,

480 перед Р. Хр.)

А це значить: війна смерті. Та чи це не з фантамами та слівна війна за те, щоб при житті вдержати ілюзії? Спекуляція страхом і застрашування... Лякають тим, що може бути, а мовчать про те, що є, і то щоденно.

Слава Стецько і ген. Ф. Фаркаш відлетіли на Формозу, де вони на запрошення китайського відділу АПАКЛ будуть гостями Голови АПАКЛ Ку Ченг-канга.

Під час Конференції була влаштована виставка матеріялів протикомуністичної боротьби. Експонати на виставку прислали АБН, Китай, Корея, Філіппіни і В'єтнам. Найбільше матеріялу на виставку доставив АБН, разом понад соток таблиць в розмірах 50x70 см. Виставка привернула увагу багатьох Делегатів і інших відвідувачів і назагал була дуже успішною.

Бо щодня точиться війна і зовсім не холодна, а таки гаряча (хоч так її ніхто не називає), отже душогубство, що розпаношилось у світі.

Не буду тут говорити про ССРСР, про Китай, там на мільйони закатованих обчислюють. Візьміть собі олівець у руки та підрахуйте, скільки то вбивається людей при пересуванні, та скільки при тому раниться (це значить: скільки інвалідів чи до праці нездібних, не казавши вже про такі екстра-додатки, як ось нещодавня копальняна катастрофа в Мартізелі або вибух динаміту в Колумбії.

Ні, ні, війну треба вести за щось інше і проти чогось іншого.

Одна мудра людина написала:

„Якщо цивілізовані країни справді прагнуть миру, тоді вони мусять собі усвідомити, що треба в корінь проблеми дивитися.

Старе рештування, що його ми одідичили від попередніх поколінь, тріщить по всіх скропах. І його не можна репарувати, підв'язувати мотузками, підклеювати клейстром та договорами, що їх підписують високодостойні добродії. Репарувати взагалі не вистарчає.

Мир треба створити через зміну людини з середини, а не будованням зовнішнього рештування. Повторимо ще раз: прапричина всіх воєн, джерело всього лиха лежить в нас. Усі зовнішні охоронні заради так довго не будуть чинодійними, поки ворогові, що чигає у глибині наших сердець, дається право на життя (*Le compte de Noûg, „Human Destiny“*, В-во Langmans, Green & Co., New York). А це значить, що людина має змагатися досконалішою стати (св. Матвія, V, 48). Але не легко це зробити (*ibidem*, XIX, 26).

Тим то Христос і каже, що війни до кінця віку цього матимуть місце, бо „статись належать тому” (*ibidem*, XXIV, 6).

Що ж тоді робити?

Махнути на все рукою? Залізити, як слимак, у свою хатину-шкаралушу, й животіти ось так, без цілі й мети, аби день до вечора, чекаючи смерті — гвалтовної чи природної?

Ні, ні й ні!

Не кісмет, а з тим і безчинний фаталізм музультманіна, а активна дія християнина у двох напрямках:

1. Особисте вдосконалювання, щоб наблизитися до Бога, як свого зразку;

2. Особистий повсякчасний засяг до громадського життя, щоб його піднести і просвітлити світлом Христовим.

Для християнина його становище „моя хата з краю” це — **гріх**, бо це є спроневір'яння тала-

ну, що його дає нам Творець у формі життя (*ibidem*, XXV, 14-30).

А якщо війну не вдасться зняти з порядку денного, тоді конче треба намагатися наблизити її до лицарського двобою, щоб не була вона струментом масового знищення взагалі: жінок, літніх чоловіків та дітей.

І тут теперішні теревені прерізних гуманістів про роззброєння це найгірше взаємодурення й дурисвітство. Не про матеріальне роззброєння треба на всіх перехрестях галасувати, а про **моральне озброєння** треба тверду мову мовити, її особистим прикладом підсилюючи... Під цим поглядом тиха, без вигуків праця Оксфордського Руху важливіша й вартісніша, як галаслива метушня Пікасових голубів, що їх *Spiritus movens* у Кремлі сидить, а щоб вона й собі не зовсім на поганську*), а трохи й на „християнську імпрезу скидалась, то в ній наказано взяти жваву участь і марксо-православній церкві в ССРСР.

Щоденник „Америка” (27.6.56) подає за місячником „Ренесанс” (Аргентина) за рубриками число забитих у ССРСР війною й революцією. З того виходить, що „безкровная” „угробила” понад 38.000.000 осіб. Число перевищує „угроблених” війною. А кінця ще не видно. І це тільки в одній державі!

Ні, виступати лицемірно-фарисейськи в імені миру проти війни і мовчати при тому про ятки „безкровних революцій” — це злочин.

*) Прошу пробащення в поган, себто, нехристиян, я вжив це слово тут, на означення чогось темного, волохатого, з рогами і хвостом. Це не бездушне „ідолице поганське” наших билін, а дуже вітальна, з сірчано-водневим духом bestія, що прибирає різні машкарні й личинні й розводиться повсюду, де нема світла, як плісень.

Чи набули книжку —

Д. ДОНЦОВ

„ПІДСТАВИ НАШОЇ ПОЛІТИКИ”

з вступною статтею автора.

Видавництво радить читачам „Вісника” і громадянствові придбати цю книжку.

Відділи ООЧСУ, Осередки СУМА! Організуйте кольпортажу цінної книжки.

Видавництво

Управи відділів!

Перевірте чи все зробили, що зобов'язалися для зміцнення Вісника. Коли не зробили, то надолужте.

А. Орликовський

УКРАЇНЦІ В ПОЛЬЩІ

Про долю нашої меншини в Польщі після 1945 року, багато вже писалося та пишеться в нашій пресі. Особливо пишуть про ту справу наші люди, які походять із цих прикордонних земель України, які припали після Ялтанського договору червоній Польщі.

Останнім часом — особливо після „жовтневої весни” та приходу до влади Гомулки національні меншини трохи піднесли голову та взялися якось організувати своє життя не лише під національно-культурним, але й релігійним оглядом, хоча остання ділянка актуалізується ще побільше на шпальтах преси, чи конференціях меншених зібрань.

Число українців в Польщі до нині не уточнене, бо дуже багато українців досі через драконську поведінку поляків не можуть признатися до своєї національності. Нині ми бачимо, що в Польщі із ніби „неіснуючих” українців починають рости поважні групи людей, організовані не тільки з селян лемків, чи холмців, але й за участю інтелігенції, яка збереглася в різних формах перед виїздом на схід..

Українська преса, культ-освітня праця починає набирати з кожним днем сили. Вже не говориться про села чи групки наших поселенців в західній чи північній Польщі, а про кількостисоттисячну збірноту, (до нині зареєстровано покищо 150.000 української людности), яка домагається свободи для себе, як національної спільноти. . Вона домагається своїх шкіл, або викладання української мови в польських школах. Наша національна група домагається віднови своєї греко-католицької церкви, повороту церковних маєтків, а головно храмів, яких ще польська вулиця при тихій співпраці влади, особливо поліції, не зруйнувала. Ця наша спільнота в Польщі домагається повороту в прадідні сторони етнічного та історичного замешкання, на Посяння, до Перемишля (де нині має бути коло одної третини україн. на 32.000 населення), на Лемківщину, Холмщину та Підляшшя, що разом творили до 1939 року коло 15 - 18 кв.ккм. нашої території та 600- -750.000 людности, якщо і не більше. Наші люде не хочуть жити на польській землі на заході, хоч там господарства та жит-

тя краще зорганізоване, як на рідних збіднілих теренах та просторах, на яких спочивають кістки княжих воїнів, наших вояків 1918 р., які тут над Сяном в горах нижче Сянока, біля Любачева, боронили границь своєї молодой Держави.

Тут, на цих наших окраїнах є наші історичні пам'ятки, як собор в Перемишлі, відпустові місця та відкопані археологами з Києва та Варшави мури, гроби, вали, льохи українських князів київської та галицької доби в м. Любачеві. Цих пам'яток не можна було відкрити до II світової війни, бо тодішня Польща не хотіла, щоб галицька земля та особливо тут на пограниччі нашого розселення з Польщею покривалася своєрідними „Крилосоми” та подібними святими місцями, які пригадувалиб українцям їхне державне минуле.

Боротьба за собор в Перемишлі, якого поляки не хочуть віддати нашій церкві, один з епізодів настирливих вимог і домагань українців в боротьбі за оформлення себе в національну окремішню спільноту.

Наводимо кілька уривків з статей, листів до преси, писаних українцями й поляками. Вони в якійсь мірі вказують в яких умовах проходить ця боротьба.

ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШОСТЕЙ

„Як це сталося, що в дванадцятому році існування народної Польщі, нагло та гвалтовно силою вибухла проблема національних меншостей?

Погляньмо правді в очі: проблема ця існувала в нас від початку нашої незалежності. Тільки не добачували ми того, а точніше кажучи — не хотіли ми це бачити. Повірили ми, що творимо однородну державу, — так було й нам вигідніше, простіше, без конфліктів. В дійсності за цим „національним монолітом” крилася тяжка, пекуча кривда.”; масово роблена залишенням на польській землі українцям, німцям, словакам, крилася куцлюкс-кляну гідна дискримінація — економічна і політична — у відношенні до національних меншостей.

Скільки є в Польщі українців, німців, білорусів, жидів, словаків, литовців, циганів? Докладно ніхто не знає. Дарма шукати позицій: наці-

ональних меншостей в статистичному річнику навіть в цьому останньому за 1956 рік. Наша статистика не визбулася ще зовсім навику промовчування того, що не вигідне, одиноким знаком існування в Польщі „якихсь там” національностей не польської групи в статистичному річнику, є скромненька табличка в розділі про шкільництво. Ця табличка дає виказ шкіл, виявляється, що маємо в Польщі 62 школи білоруські, 1 чеську, 5 литовських, 126 німецьких, 32 словацьких, 5 жидівських і навіть одна гебрійська.

На перший погляд виглядає це цілком позитивно. Можна навіть зі сльозою в оці ствердити: дивіться, яка то Польща щедра! Має цих трохи національних меншостей і як за них дбає, навіть мають власні школи...

В дійсності було би все гарно, колиб то була одинока правда про ситуацію національних меншостей в Польщі. Але нині вже знаємо, ми спромоглися здобути на обнаження другої правди, фальшивої, забріханої, антигуманістичної і не згідної з засадами інтернаціоналізму меншостевої політики в народній державі.

Через кілька літ вмовлявано в нас, що ми стаємо соціалістичним народом, а чи має право іменуватися соціалістичним народом цей, який утискає інші народи? — Бо властиво те, що вчинялося в нас, особливо відносно українців і німців, це є найпростіший національний утиск.

Що за чорт нас опутав? — задаємо собі нині питання, пригадуючи т. зв. акцію „В” скеровану проти української людності...

Не приносять нам похвали ці дні, коли брутально та безоглядно цілі родини, цілі українські села ладовано до поїздів і переселювано на західні землі. Не найкращі господарства одержували виселенці — значна частина українських родин замешкала в бараках, бункерах, хатинах, що валилися, а відношення теренових установ - влад, сусідів до переселенців відразу витворило такий тон (і такий залишився), що краще було — не афішуватися українською мовою, а ще здоровше — взагалі не признаватися до своєї національності”.

Дальша частина статті присвячена німцям, які мусять носити на раменах б і л і о п а с к и, як колись носили жиди, чи поляки в Німеччині. Німецькі гірники є виключені від привілейованих гірничих карток, їх позбавлено нагород за найкращу працю колишніх комуністів серед німців, не прийнято в партію, до заводських юній. І тут авторка листа закликає, що немає дивоти, що ці німці хочуть виїхати з Польщі та ще хочуть признати Польщу за свою нову батьківщину.

А далі авторка статті пише таке: „Добре, що хоча та дуже пізно прийшло опам’ятання. Нове керівництво зайнялося направою кривд, яку

вирядило непольській людності. Уділяється помочі українським селянам, розглядається можливість повороту деяких виселених родин до їх давніх місць замешкання, повстало товариство суспільно-культурне українців в Польщі.

Легше є однак доконати зло, ніж його відвернути. Правда — наша політика меншинева улягла радикальній зміні, взяла здецидований курс на лєнінізм. Але цей новий курс не спромігся ще знеутралізувати діяння шовіністичної їди, якою стільки літня дискримінація „з гори” пройнята свідомість поляків. Пригляньмося хуліганським нападам на німців. Є на жаль факти роблення поляками перепон, приготованих для повертаючих із виселення українців. Маємо факти мордобиття за вживання не польської мови

Антисемітизм розгулявся з особливою силою. Посилення цієї форми націоналізму найшло нову поживу в часі VII пленума, коли скромна „пропозиція впровадження народностевої регуляції” зрозумілася погребовців фальшуги в найвладивіший спосіб, як клич: бий жиди! І б’ється, навіть забивається...

Працюємо над новим карним кодексом. Пропонуємо конкретно „взбогатити” роди проступлену в нашому кодексі про проступок образи та кривдячого заховання відносно осіб іншої національності. Саме тому, що є іншої національності — впровадити каральність за цей злочин.

А поза тим добре було би і цього усі національні меншости очікують, аби керівництво партії і уряд виказали здецидоване осудження усякої меншиневої дискримінації...

Бидгощ. „Кур’єр Польскі”, 6 грудня 1956 р.

ПРО НАШУ СПРАВУ!

Дорога Редакціє!

В своєму дописі до Тебе я хочу поділитися спостереженнями відносно справ, які від часу заснування УСКТ з кожним днем стають все більш виднішими і з якими не можна не рахуватись.

Справи ці пов’язуються з питанням української національної меншости в Польщі.

Я сам на Західні землі прибув щойно в 1953 році. Однак я вспів дуже добре зорієнтуватися в причині непевності українців на цих землях — мені добре відомо, що найбільш їх турбує.

Побував я в різних повітах Ольштинського воевідства і говорив чимало з людьми. Мені здається, що думки тих людей про розв’язання проблеми української меншости в Польщі збігаються з думками більшости нашого розпорошеного населення.

Оце висновки моїх розмов:

1. Коли хотіти виправити кривди, заподіяні українцям, то в першу чергу уряд і партія по-

В. Шербій.

ЗАЇЛІСТЬ ЧИ ХВОРЕ МАЯЧІННЯ?

Звичайно, мало читаю польську пресу на чужині, бо від колишнього „ІКЦ” (Ілюстровани Курер Краковскі”) та якогось „Гоньца Вечорного” ще й досі залишився сморід примітивного україножерства — такий, що відлихає від того, щоб взяти до рук число якогось „Дзенніка”, чи іншого „Еха”.

Навіть у поборюванні найзапеклішого противника нормується прийнятим у цілому культурному світі звичаєм, спертим на особистій культурі видавців друкованого слова. Попри це кожне видавництво запрошує таких редакторів, які бодай в якійсь мірі відзначилися інтелекцією й бодай якими публіцистичними знаннями.

Число польського тижневика: „Америка-Ехо” (виходить в Толідо, Огайо), яке сліпим випадком попало мені до рук. — показує, що редак-

винні скасувати декрет з липня 1949 року, який позбавив українців їх власності.

2. Оскільки в Польщі офіційно визнається українську національну меншість, то хіба не тому, щоб через розпорошеність приректи її на денационалізацію (винародовлення), уряд і партія повинні прихилитись до вимог українців і переселити їх з Західних земель на давні місця проживання.

Оскільки це було б можливим, то частину найкраще переселити до Перемишського повіту, частину — Грубешівського, а ще інших, як лемків, до Сяніцького і Ліського повітів. Тільки тоді можна буде говорити про культурно-освітню працю серед українського населення.

В згаданих повітах є багато незагосподарованих ґрунтів, на яких при допомозі уряду могли б оселитись українці чи то індивідуальними господарями, чи то членами виборчих кооперативів.

Таке розв'язання питання було б справжнім виправленням заподіяних кривд українському населенню. Але коли ми останемося й надалі жити так, як живемо тепер, або будемо самотужки вертатись, то дискримінація і культурно-освітня праця серед українців в Польщі лишиться невіршеною.

Такий є мій власний і інших погляд на розв'язання українського питання в Польщі. Всі ми з широго серця бажаємо раз на завжди покінчити з антагонізмами. Ми хочемо довести, що розуміємо нову дійсність і що включаємось в ряди борців за краще завтра в Польщі.

Михайло Семерко
„Наше Слово”

торам того бруковика на всі журналістичні зазати „наплюць”.

На сторінці: „Для вшисткіх” цієї газетки, з 7. квітня, ц. р. якийсь неграмотний — Кароль Б. Мазур показує, що він „уміє” й цим, очевидно, дає свідоцтво редакторам газети.

Не збираємося дискутувати із того рода „артикулами” людини. З такими „редакторами” не дискутують, їм співчувається.

На двох шпальтах „артикулу” п. н. „Знаменне факти з дзеюф України” п. Кароль показує не лише свою убогість. Тямуший редактор не пустив би такого маячення навіть у відділі, до якого застерігається, що дописувачам залишає свободу, маючи на увазі, як редакція каже: „добро огульне”.

Цей коментар стосується не до гарячкового маячення Кароля Б. Мазура, а, власне, маю на увазі те „огульне добро”, яке покладено в застереженні до статей на тій сторінці.

Наперед уривки: „Український рух має в собі збір дивних суперечностей. Ніби підставою того руху є прямування до незалежності й волі України, одначе в істоті річи нічого подібного в тому рухові не видно. Я переконаний, що цілю того руху є шкодити полякам і Польщі”... „Забувають (Українці), що якиби не Польща, то України взагалі не було. Польща з незамешкалих пустарів створила Україну, якої перед приходом поляків взагалі там не було. Там була пустиня, по якій мандрували різні кочові племена й ватаги розбійників”...

„Вилуцивши” отаку ще одну теорію про виникнення держави-України, п. Кароль каже: „Руриковичі перші переконалися, що варта **козацька вірність**” (підкреслення моє). Щоби не забути, питаюся панів редакторів від „Америка-Ехо”: Як вам подобається таке знання історії?

Вертаймося до „історични відкрить” Кароля: „Зорганізувавши” на незамешкалих пустарях Україну, та ствердивши, що українські **козаци** переконали **Руриковичів** у своїй невірності, Кароль „викладає”: „Козацька людність, що називала себе „Козаками” була надовго перед тим, як Польща зайняла ті землі, називані Україною”...

Що Каролеві пам'ять не служить, нічого дивного, але, як з цим у панів редакторів з „Америки-Еха”? На початку „артикулу” п. Кароль організував Україну на „незамешкалих пустарях”. Трохи даліше говорить про взаємни козаків з ... Руриковичами, а в кінці каже, що „козацька людність, яка називалась Україна” існувала задовго, доки туди прийшли поляки...

Не знаю яке з питань в наголовку цих рядків виберуть собі панове редактори з „Еха”. На мою гадку — підходилоб одне й друге.

Та вертаймося до симпатичного п. Кароля: ... без сумніву зі злости раз за разом то до

I. Хогольський

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМ ПО МОСКОВСЬКОМУ

Дискутували над тим, з ким буде Китай. Чи не вдасться якось відірвати його від Москви. Стаття проф. Н. Федоренко „Дружба великих культур” (Літературна газета за 14. березня).

хана, то до султана, то до царя за поміччю ходили (українці), щоби лише свій край нищити. А останньо у Гітлера волі для себе шукали...

... „Так козаки і гайдамаки і жинішні „січаці” (?) тактику від татар перейняли і як давно, так і тепер її тримаються...

... „Палити і різати — то гайдамацьке гасло. Та вони і татар перейшли під цим оглядом”...

Ствердивши, що українці, мимо того, що зіткнулися з заходом, — нічого не навчилися, пан Кароль каже:

... „Нині їхніми героями є: Хмельницький, Іван Скоропадський, Федір Галаган, Павло Скоропадський, Василь Вишиваний і недавно був Гітлер”... Забув п. Кароль додати себе самого, він же відкрив Україну, як ще України не було. На цьому ми закінчилиб з Карольцом, порадивши йому зі симпатії до нього за такі „мудрощі” про нашу країну, щоби він відвідав доброго лікаря-психіатра, якщо він ще у нього не був.

Про отаких Каролів не йдеться, а про редакторів, як не як, газети, яка має вплив серед гурту таких от „високообразованих”, як оце пан Кароль. Хоч редакція „Америка-Ехо” застерігається, що не несе відповідальности за „артикули”, вміщені на сторінці, на якій поміщене згадане маячення, проте редактор в цьому застереженні каже: „Очевидно не допускаємо до нетактовних витівок”... Виходить, що таке маячення, як оце було цитоване у розумінні панів редакторів від „Америка-Ехо” є тактовне.

Ще панове редактори кажуть, що: „Редакція „Америки-Еха” дозволяє кожному читачеві вільно висловлюватися в справах, які мають на меті „добро огульне” (підк. моє).

Питання до редакторів „Америка-Еха” таке:

Якому то загальному доброві має служити таке брудне цькування хто зна чи не хворої людини, як оце ми читали в тій газеті?

Гадаю, що редактори газети погодяться зі мною в тому, що в яких проблем якийсь пан Кароль Мазур не висуває, бо, як видно зі змісту і стилю того „артикулу”, він до того не надається. Тут залишається одно й єдине твердження:

Редактори „Америки-Еха” чогось роздмухують заколот між громадянами цієї країни, що належать до двох різних національностей.

уривок з якої наводимо, найкраще насвітлює цю тему. В Москві знають ціну інтернаціоналізмові. Ним запилують очі найвзим і хитким на заході, його вживають в боротьбі з націоналізму народів, а в Китаї і на всіх просторах сходу, розгортається вивчення русскої мови. „Ніколи ще популярність русскої мови в Китаї, пише проф. Федорченко, не була такою великою, як тепер.” В глибоких районах за великою китайською стіною на берегах Яндзи і в підніжжі Гімалайських гір, скрізь лунають пісні советських композиторів. Русска (московська) мова чується не тільки в старовинному Пекіні, але і в стінах Університетів Шангаї, Нанкіна, Кантона, Чунцина, Ханков, Сіяни, в аудиторіях і студіях, в установах і частинах народної армії.

В вищих учбових закладах Китаю, русска мова викладається, як обов'язковий предмет. Її також вивчають в багатьох середніх школах і технікумах, які мають достатню кількість викладачів. В пекінському, уханському, шандунському університетах, а також в університеті Сун-Ят-Сена в пекінському педагогічному інституті є окремі факультети русскої мови. В таких великих центрах, як Пекінг, Шангаї, Чунцин і Харбин створені спеціальні інститути русскої мови, тільки в пекінському інституті русскої мови навчається біля 6.000 студентів.

Широко розгортається вивчення цієї мови на курсах і в гуртках. Ось, наприклад, філіяли союзу китайсько-советської дружби в різних містах і селах відкрили більше 80 вечірніх шкіл для вивчення русскої мови, де навчається 15 тисяч слухачів. При допомозі цього товариства, на підприємствах і в установах було організовано 159 курсів для вивчення русскої мови, на яких учиться понад 7.000 людей. В Пекіні, Шангаї, Кендзині, Нанкіні, Чанша, Кантоні, Кузьміні й інших великих містах налагоджено вивчення цієї мови через радіо... Понад 50% старої технічної інтелігенції Китаю читають спеціальні літератури русскою мовою, твердить проф. Федоренко. Про значення її президент Академії Наук Китаю Го Мо Жо сказав так: „Коли хочеш добре налагодити свою працю, то перш за все вигостри свою зброю; тільки добре оволодівши русскою мовою і глибоко засвоївши її, можна черпати цінний досвід від Советського Союзу і сприяти розвиткові дружніх взаємин і культурних зв'язків між двома великими народами”.

Коментарі до цієї „дружби” й мети її зайві. Хто базикає про довгий мир, теревенить про розброєння, або мріє про спокій у світі, щб вік прожити в своїй шкаралупі, хай застановиться над тією „милою дружбою”, для якої так вивчають мову в Китаю.

Для осягнення „дружби” москалі готують свої кадри. Куйбицівська військова школа — суворівська В сантиментальних тонах подається опис

ОДНА ДАТА - ДВІ ПОДІИ

Микола Зеров

КУЛІШ

Давно в труні Тарас і Костомаров,
 Грабовський чемний, логідний Плетньов,
 Сивіє розум і холодне кров;
 Літа мигнули — мов біла прикара.
 Та він працює Феніксом з пожару
 Мотроніжка народжується знов;
 Завзяттям віє від його промов,
 І в очах відбієск молодого жару.
 Він бере тупість і мурту лінь,
 В Європі хоче „стваяти курінь”,
 Над творамн культурників п'яніє;
 І днів старечих тягота легка,
 І навіть в смертних муках атоні!
 В повітрі нише ше його рука.

З приводу літературного вечора, присвяченого шістдесятим роковинам смерті Пантелеймона Куліша (1819-1897), вгашованого заходами Українського Народного Університету в Ньюрку 23-го березня 1957 року.

Мабуль ні одна постає в історії української літератури не була і не є такою недоціненою і призабутою, такою осамітненою та відштовхненою найвідатніших сучасників і друзів Шевченка, одвертого та гордого Панька Куліша.

„Великий майстер драгувати українську про-

мадську думку”, Куліш, за словами Миколи Зерова, пробув „увесь час на позовах з українським промадянством”. Довкруги його постаї

вигорюється атмосфера непорозуміння та не-

зрозуміння, атмосфера повного відокремлення та усамітнення. Через це предікава спадщина

Куліша, якою він безумовно збагатив скарбницю української культури, ше досі не дочекалася

солідного опрацювання, ше досі вищює на

своїх дослідників, своїх критиків та коментаторів, які б зуміли „відкрити” Куліша та дару-

вати його нашії промадкості без жадних упе-

реджень та сумнівів. Та покишо промадськість

дивиться на Куліша очима Сергія Єфремова, який у своїй „історії українського письменства”

писав: „Куліш — це надзвичайно складна на-

тура, пака в почуваннях („гарячий Куліш”, як

жартома звало його товариство) і холодно-роз-

судлива в прагатиному житті, зіткана з сулле-

речностей; людина велика в позитивній діяль-

ності, велика і в помилках, хитаннях та в само-

му занепаді...”; „Куліш — це дві людини в од-

ній подолі, якийсь ходячий контраст, двокикий

Янус, нерозгадана загадка не тільки для сучас-

ників, але й для нащадків, перед якою з поди-

вом стають і читачі, і критика, — якась трагіч-

на фігура, ше борсається в життєвих супереч-

жття дитвори і юнаків, їхня поведінка. Як вони

нагадують старих кадетів. А ось: „Як чітко ві-

тають вони зустрічних офіцерів — підборідок в

гору, рука миттю до виска — новенькі бинскучі

чоботи відбивають на хідників маршовий крок.

І офіцери, приховуючи в кутиках пота, батків-

ську посмішку, з задоволенням відлають „честь”.

Зустріч з генералом для сучасників велика по-

дія. Першокласники поводять себе в таких ви-

падках, з погизду старшокласників, не зорвім

солідно: відлавши „честь” один раз, вони пе-

редітають через подір'я і переувілки, ше об віта-

ти генерала вдруте”. (Ононок, ч. 9, за лютий

1957, р.) Яка ідилія.

ностах, плугається, падає, знову встає й знов падає”.

Ту Кулішеву мінімівість у переконаннях, по-
 ядах, занятях і пристрастях пояснює Дмитро
 Чижевський в найновішій праці „історія укра-
 їнської літератури” — „виваюм романтичногого
 прагнення „повноти”, всебічності”, „Він (Ку-
 ліш) є представником того романтичногого ти-
 пу, який стремить досягти ідеалу всебічності
 шляхом постійного руху, постійних змін. Цей
 шлях веде часто до катастроф, до трагедій. Але
 Куліш винишов з усіх змін тим самим невтомним
 працівником, ентузіастичним проповідником
 своїх ідей, якого, правда, часто ніхто не хотів
 слухати, прооком, за яким ніхто не йшов. Але
 працювати, ані проповідувати, ані писати ку-
 ліш ніколи не переставав”. Саме на те невтомне
 та ентузіастичне піонірство вказував у своїй
 доповіді на згаданому літературному вечорі
 Євген Маланюк. Цього піонірства не добачува-
 ла громадськість, не добачували й критики, ше
 намагались ставити Куліша поруч Шевченка —
 звичайно — без успіху. В тому й причина тра-
 гічного непорозуміння. Бо „Шевченко — сонце
 й не має другого Шевченка, як і не має друго-
 го Дніпра”. Куліш не міг стати другим сонцем,
 хоча в планетарній системі української куль-
 тури займає своє почесне місце. „Шевченко —
 твердить Маланюк — сонце, ше горіло і яснїло,
 над непроходимими українськими джунглями,
 у яких першому Кулішеві прийшлося „з соки-
 лою важкою” промощувати стежку для наступ-
 них генералів”. Зрештою і сам Куліш уже на
 74-ому році свого життя з молодечим запалом
 заявив:

„Я не поет, і не історик! Ні!
 Я — піонер з сокирою важкою:
 Терен колючий в рідній стороні!
 Вирубую трудливою рукою...”

Виконуючи ту невдячну піонерську роллю, Куліш поклав зруб під українську „повну” літературу, її мову та стиль, став творцем першого історичного роману, який і по сьогодні, 100 років після своєї появи, є одним з найкращих того роду літературних творів (перше видання „Чорної Ради” появилось у 1857. р.). Був одним з перших перекладачів на українську мову Св. Письма та Псалтиря, вивчаючи для тієї цілі георейську мову, — був одним з перших, що після велетенської мовної напруги присвоїв українській літературі у своїх переспівах перлини світових авторів, таких як Шекспір, Гете, Шіллер, Гайне, Байрон. — Поклав перші основи під сучасний український правопис т. зв. „кулішівку”, — був етнографом, захопленим збирачем пам'яток української старовини та народнього фолкльору, — був організатором літературного життя, редактором та автором численних історичних та критичних нарисів.

В ідейному піонерстві Куліш кидається від одного шукання до другого і нераз попадає на безвихідні манівці, на яких приходиться йому заперечувати те, що колись любив і без чого не міг існувати. Він змінює свою оцінку козацтва, як державнотворчої сили, яка винесла на верхів'я українську державу часів Хмельницького та не вміла зберегти її від руїни. Від апотеози козацтва Куліш переходить до його негациї, добачуючи в ньому відосередні, анархістичні та руйніницькі елементи, які відіграють негативну роллю в державницько-культурному рості України. З тих самих причин міняє свою оцінку ролі чужої монархії в житті українського народу, прославляючи „культурників” — царів у своїй „Истории воссоединения Руси”. Коли ж додамо до цього ще цитату з його післямови до „Чорної Ради” про „моральну конечність злиття в одну державу південно-руського племені з північним”, матимемо підставу говорити навіть про Кулішеву „зраду”. Безперечно не можемо погодитися сьогодні з такими його політичними твердженнями, але, коли приглянемося ближче, побачимо поза вибуялим конфліктом Куліша з власним громадянством ще не просліджений психологічний конфлікт Куліша - поета з Кулішем - політиком.

Куліш - поет шукає винних в трагедії упадку держави. Куліш - історик і політик не знаходить правильної відповіді, бо не мав геніальної інтуїції Шевченка, яка перепроводжувала б його поміж Скиллі та Харибди минулого й сучасного. Історик бачив у руїнах свою державу, яку затопили хвилі розбещеної чорні часів брюховеччини. Сучасник жив в атмосфері чужої імперії, що тяжким оловом гнітила українську духовість, заломлюючи слабших, спричинюючи трагедію в сильніших, згадати хочби

Костомарова, Головацького, Мордовця, щоб не перелічувати усього сучасного покоління.

Гнила атмосфера чужого панування вносила в українську духовість елементи розкладу та деморалізації, а слідом за тим і забуття про українську державність. Біль та розпука за втраченим зроджували у Кулішеві душі призириство до сучасників: „Істе, п'ете; п'ете і любите Україну...” Якже ставитись, як не з погордою, коли довкруги „недруги отчизні”, егоїсти без ідеї, за словами Кулішевого героя з „Чорної Ради” панотця і полковника Шрама: „усяке, як звірюка, про свою тільки шкуру та про свій барліг дбає”. Звідціль пристрасний вихук Куліша, повний жалю та відчаю:

„Коханий край, край волі і неволі!
Сміюсь до нього, сміючися плачу,
Роблю, працюю на чужому полі,
І радуюсь, що вже його не бачу...
Рай на словах, на ділі пекло люте...
Коли б мені, коли б тебе забути!”

Неспокійний Куліш, як неспокійною була душа його козацьких предків, хотів бачити свою Україну на вершинах духа та величі, вивести її з „неслави та забуття”, в якому лотопала сучасність. Цей цікавий стимул в діяльності Куліша вміло підхопив Євген Маланюк у своєму вірші „Куліш”:

... І на нічнім теплі

Ти полетів у даль, туди, де вже світлів
Похмурня небосхил зорею передодня.

А хутір в сяєві — казкові лаштунки,
Мов дивний Чигирин, де сплять гетьманські залі,
Де ти вгадуєш, бадьорій і стрункий,
Залізний стиль нових універсалів...

Прокинувсь. І перо виводить ядом спраги:
„Народе без пуття, без чести, без поваги”.

Громадянство не було приготоване на те, щоб сприйняти Кулішевий „яд”: „Народе без пуття...” Звідси конфлікт і непорозуміння. Сьогодні, коли стільки води та крові в Дніпрі поплило, починаємо на Куліша дивитися з іншої перспективи та краще його розуміти, як це робили його сучасники. Сьогодні після жорстоких Маланюкових „Псалмів степу”, чи Франкового прологу до „Мойсея” і його заяви „Я не люблю Руси” пора нам відкинути поверховне сприймання Куліша, пора заглянути в нутро його душі, в якій і любов до України, і розпука з приводу її руїни, почуття ганьби та сорому формували невтомного культурника, якого ми — ще досі належно не пізнали.

**

2. лютого 1897 помер Панько Куліш. 2. лютого 1897 народився Євген Маланюк. Одна дата — дві події, які відзначено на літературному вечорі, влаштованому в рамках викладів Укра-

М. Величківський.

ЩО ТАКЕ НАЦІОНАЛ-КОМУНІЗМ?

Всім нормально мислячим людям і то всього світу відомо, що таке комунізм і до чого він прагне. Отже, здавалось би, що не варто було б на цю тему вже говорити, щоб не повторюватися. Але на великий жаль воно не зовсім так. Ще й на сьогодні є люди, які ніяк не можуть розібратися, в облудно-брехливих комуністичних так званих теоріях, які мають завданням затуляти до своїх тенет найвищих, інколи й чесних людей. Другі за шмат гнилої ковбаси продаються й вихвалюють страшне рабство, імя якому комунізм. Тому то невеличку брошуру під назвою „Спостереження із 13-місячного побуту в країні націонал-комунізму в Югославії”, що її написав Я. Удич і приладив до друку (невдало М. В.) Д-р Семен Демидчук, ми вітаємо.

Згадана невеличка брошурка, що має всього 45 сторінок вісімки є дуже цікавий, свого роду документальний матеріал, що його подав автор, який сам перебував протягом 13 місяців в країні націонал-комунізму в Югославії в роках 1955 - 56.

Болять наша душа за нещасну югославську людність, що волею сліпої долі підпала під п'яту титовського комунізму. Але ще більше нас турбує доля наших людей, що, втікаючи від злиднів ще за часів Австро-Угорської імперії емігрували до Боснії, Герцеговини, яка після першої світової війни опинилася під Югославією. Частина наших людей після війни з поляками з Галичини теж мусіли шукати собі притулку деінде й опинилися в Югославії. За свідченням пана Я. Удича, нині в Югославії нарахо-

їнського Народнього Університету в Ньюарку. Євген Маланюк говорив про неоцінену вартість Панька Куліша, його піонерську роль в нашому житті та про протирічиві елементи, які спричинили конфлікт великого європейця з власним громадянством, про прірву між поколіннями, які, не знаючи тягlosti, змушені завжди відкривати заново старі правди. Проф. Іван Вовчук відзначив у короткому слові діяльність Євгена Маланюка, як „Сина, Воїна і Мужа України — великого поета замряченої нашої доби”. Пані Вожаківська відчитала уривок з „Чорної Ради” про те, як чернь обезголовлювала при допомозі сторонніх чинників свій провід. Пані Іванна Кононів, п. І. Слободян та М. Щербак відчитували перлини творчости обох поетів. Вечером керував проф. Микола Чировський.

- р - к

ується до 75 тисяч наших людей. З них 40 тисяч ще є карпатські українці, сербській асиміляції вони не підпадають, хоча й живуть тут понад 200 років. Говорять вони своїм карпатським говором і живуть компактно в околиці центра „Руський Керестур”. Видають свою тижневу газету „Руське Слово” Цей часопис підтримує Тіта й отримує від уряду гроші на видавництво. Всі карпатці є греко-католики, серед них є багато молоді з високою освітою, є навіть два посли з українською орієнтацією. Друга частина наших людей — 35 тисяч це переселенці з Галичини. Ці люди поселилися переважно теж компактною масою по селах. Говорять між собою по українськи й належать до греко-католицької церкви.

Коли в 1955 році в Югославії було голосовання відносно ставлення населення до релігії, то 86% всієї людности висловилися за збереження релігії. Отже ніби і є свобода релігії, але службовці уникають ходити до Церкви, щоби не бути звільненими з праці, а священники обмежені в правах, як то й належить бути за комунізму.

В цілому в Югославії, за винятком партійців, всі бідують. Щоб утримати родину мусить працювати й жінка. Як правило жінки працюють нарівні з чоловіками на дуже важких роботах — носять важке каміння, возять тачкою землю, копають канали й т. п. Заробітня платня дуже низька й ледве вистачає на прохарчування й то дуже бідне. Часто робітники й службовці установам дістають платню на цілий місяць пізніше. Про організацію праці, під наглядом партійців автор на стор. 27 пише: „При набиранні (навантаження на віз — М. В.) телефонічних стовпів легкої ваги, як я завважив, чотири робітники накладали їх на віз а два дозирали. Ці два були партійці, що їх комуністична партія поставила на легшу й добре оплачувану роботу. В ресторанах, де працює два робітники, є окремиий шеф, що сам не працює, а лише доглядає і він є партійний. При ремонті вулиць, на яких 8 робітників зайнятих на праці, то 3-4 є наглядачів, які нічого не роблять, бо вони є партійні наглядачі. До наглядачів звертаються робітники не з словом „товариш”, а „шеф”. Непартійний звичайний робітник бідуює. Автор брошури зазначає (див. 28 стр.) „Хлопець, що працював на будові, сів біля мене в ресторані й замовив малу каву. На моє запитання, чому він замовив тільки малу каву, він відповів мені, що на день дістав тільки 200 динарів. Мала кава коштує 10 динарів, а велика 15 динарів. Робітник витягнув кусник чорного хліба й з'їв його при питті

кави." Оце був обід у молодого робітника. Далі автор брошури зазначає (стр. 28. : „Дрібний урядовець, що має 10 тисяч динарів на місяць не може зайти до ресторану частіше, як раз на день, тобто на вечерю." На снідання й обід такий службовець їсть лише один чорний хліб, а після праці вечерю має за таким меню: 1. зупа, зварена на зіпсованих кістках за ціну 15 динарів, 2. гуляш з двох кавалків дуже твердої волонини за 115 динарів — разом 130 динарів. Пообідавши цей урядовець вийшов голодний. Робітник, що дістав 6, 7 або 8 тисяч динарів на місяць не може й думати навіть і про такий харч в ресторані.

Більшість населення, що працює за малу платню (до 10 тисяч динарів на місяць), ідучи на роботу не снідає, а по дорозі на працю купує хліб — 1 кг. ломить собі одну третину й з'їсть в дорозі до праці, дві третини залишається на обід з водою й на вечерю. Паперу да завертання хліба не дають, або треба платити 10 динарів за клаптик паперу до обгортання.

Всі члени родини мусять працювати, а коли не можуть дістати праці, з якихось причин, то випрошують по вулицях, або займаються спекуляцією на „чорному ринку". Багато жінок з маленькими дітьми ходять за милостиною. (стр. 30)."

Населення в Югославії, як зазначає в своїй брошурі п. Я. Удич, перебуває в стані безправ'я, цебто там діє комуністична „законність". Ця комуністична законність полягає на тому, що місцеві партійні сатрапи, що хочуть, те й твердять. Особливо від такого безправ'я, цебто комуністичної законности багато терплять селяни. Селяни мають право мати ліс (ліс і вся земля під рілля можуть бути не більше 20 „дунамів" на одного господарство, цебто 10 акрів). Але користуватись деревом без дозволу, заборонено. Хабарництво дуже розвинуте.

Югославія одержує від Злучених Держав Америки допомогу, але продуктова допомога потрапляє до комуністів, а позапартійні або зовсім нічого не одержують, або одержують мізерію, що залишається від партійців. (стр.37). Від року 1944 - 45 партійці діставали місячно 25 кг. муки і 12 кг. смальцю на 12 людей, а позапартійні не одержували нічого. Це так в селі. В місті кожний партієць діставав 15 кг. муки, а до того ще солонину й смалець. Партійці діставали й дістають убрання, що присилає Америка, а що є гірше, то те випродується населенню.

Рільництво перебуває на дуже низькому ступені. Штучного угноєння майже немає, а природнього дуже мало, бо зменшилося худоби. Урожайність дуже низька й не вистачає продуктів для населення. Колишня Югославія вивозила на світовий ринок велику кількість яєць, а нині цього немає. В 1955-56 роках кури гинули

В 1956 році була важка загибель і худоби. Все це через відсутність достатньої кількості фуражу та відповідних умов для тварин.

Колись в Югославії було розвинуте садівництво й овочеве господарство, а нині все те поступово завмирає. Яблуні й груші всі пошкоджені тістряком й висихають цілі сади, а боротьба з цим страшним лихом не переводиться. Овочі й фрукти селянин не може сам доставити на міський ринок, а посередники—доставці заборонені. Кооперація, що займалася б цією справою не розвинута, й так продукція садів і огородів гине на місцях. Цю продукцію можна б переробити на місці, але для цього треба мати відповідні промислові заклади, яких не має, бо приватні заборонені, а держава в цій справі нічого не робить. В цьому відношенні селяни почали давати самі собі раду, виробляючи самогона. Податки в селі й місті дуже високі.

Можна було б ще багато дечого зазначеного в брошурі сказати, але й так справа ясна. Поступово підупадає життя за комунізму. Через недоживлення чоловік 50 років є непридатний до праці. В Югославії нині помітна велика смертність дітей. А одночасно партійні люди живуть у великих розкошах і коли обідають в ресторанах — готелевих, то не вживають вже національної сливовиці, а п'ють дорогі імпортні італійські вина.

Югославія от уже 12 років існує, як самостійна комуністична країна. Москві Югославія не підлягає, а від ЗДА навіть одержує допомогу, а народне господарство підупадає, людиність бідуює й дослівно голодує.

Всі ми, що перебуваємо тут поза межами СС-СР, наставлені проти Москви, вона жорстока й по варварськи експлуатує наш рідний край. Але є ще серед нас (правда дуже маленька група людей), які мріють про націонал-комунізм на Україні. Найкращою відповіддю для цих людей є брошура пана Удича. Всякий комунізм, чи то національний, як в Югославії, чи то московсько-імперіальний, є ворогом людинности і завжди був і є агресивний, бо як сказав Ленін, якого всі комуністи ісповідують: „Політика не може не мати первенства над економікою. Думати інакше значить забувати азбуку марксизму". (Ленін т. XXXII, изд. 4-е стр. 62).

В цілому весь матеріал, що подав п. Я. Удич є надзвичайно цінний, бо висвітлює нам справжнє життя за націонал-комунізм, не з літератури, а з натури. Сам автор брошури бачив і пережив протягом 13 місяців в країні націонал-комунізму. Ця брошура дає відповідь на питання, що таке націонал-комунізм.

Шкода, що при редагуванні брошури допущено багато мовних недокладностей, які іноді затьмарюють цінні спостереження очевидця.

Д-р О. Соколишин

РІЧНІ ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ 7-го ВІДДІЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБОРОНИ ЧОТИРЬОХ СВОБІД УКРАЇНИ В ПАССАЙКУ, Н. Дж.

Серед біля 16-ти українських організацій Пассейської громади, об'єднаних у філії УККА, ООЧСУ займає одне із чоловічих місць. Відділ працює суспільно й політично, беручи участь в всенціональних українських маніфестаціях та розповсюджує англійське видання про Україну значним американцям свого терену, спеціально АБН-Кореспонденц, за яким часто вже чужинці питають. Дня 21-го березня 1957 відділ відбув свої річні збори в приміщенні Українського Народного Дому. Відкрив їх уступаючий голова Михайло Яремко, вітаючи членство, гостей і представника Г. У. ООЧСУ. Зборами керував Медвідь Вол. — голова та Іванків Остап — секретар. За діяльність управи звітував уступаючий голова Мих. Яремко, звертаючи увагу на трудні умовини, серед яких доводилось управі працювати. Однак із звіту видно, що відділ проробив конкретну роботу. За контрольну комісію звітував інж. Рудницький, ставлячи внесок на уділення абсолюторії, що зроблено після дискусії.

Привіт від Г. Управи склав Др. Ол. Соколишин, вказуючи на зовнішньо-політичну роботу АБН-у й його президента Яр. Стецька, ООЧСУ та УККА й Нац. Ради, якої невдала сесія закінчилася недавно в Європі виходом ОУН-Мельника. На голову обрано Покору Стефана, а на членів управи: Лакота Ів., Маслаган Осип, Сичиншин Вол., до контрольної комісії: Інж. Рудницький Теодор, Медвідь Вол. та Яремко Мих., який рівночасно є представником ООЧСУ у філії УККА. Крім відзначення національних свят, відділ порішив влаштувати Спільне Свячене, взятися з СУМА за купно дому, спільно із біля 6.000 новою українською еміграцією в Пассейку. Також вирішено закупити національний й організаційний прапори відділу. Відділ виконує акуратно всі свої зобов'язання супроти Г. У., кольпортажі Вісника й видаєть ООЧСУ, як також зібрав й передав на пресовий фонд для Г. У. ООЧСУ біля 30 долларів, слід побажати йому успіхів у дальшій праці.

—о—

Др. О. Соколевич

БІБЛІОГРАФІЯ ПРО УКРАЇНУ

Чужомовні видання про Україну є багаті, їх тільки треба позбирати. Ось одна із цих спроб, переглядати все, що появляється й витягати все про Україну для майбутніх дослідників своїх і чужих.

Г. Федотов

С У Д Ь Б А І М П Е Р І Й

Переважає більшість великоросів ненавидить більшовицький режим. Проте, спільна ненависть до більшовизму не з'єднує народів Росії. Всі меншости ця відраза до большевизму водначас відштовхує від Росії, що породила його. Великорос не може цього зрозуміти. Він вважає: ми всі в однаковій мірі відповідальні за большевизм, ми збираємо жнива спільних помилок. Але, хоч і правда, що больше-

Бритійське королівське видання у Лондоні випустило 1956. р. том Documente on British Foreign Affairs за 1974 ст. Серія перша, том 6, в яким містяться документи закордонних відносин країв з якими Англія мала дипломатичні зв'язки. На ст. 22. документ 12 містить лист проф. Августина Штефана, відомого діяча Карпатської України, датованого 3. червня 1919. р., де він як народній комісар українських справ, протестував проти прилучення Карпатської України до Чехо-Словацької держави, що відбулося, за його словами проти Вільзонських принципів.

В документі 79 висловлюється домагання застосувати етнографічний принцип відносно Карпатської України, а в документі 393 говорить про транспорт харчів з України (Чернівців) до Відня, який поляки задержали в Станиславові.

Італійські документи: Міністеро делі афері Істері; і документи дипломатичні італіянські, 6-та серія, том І, 1918-1922, видані в 1955. р. містять слідуючі письма відносно України: 85, 224, 625, 815 й згадують про Одесу 4 рази окремо. В них описується старання Української Місії в справі визнання України з 9. XI. 1918, р., про Гетьманат, революцію в Києві й Одесі, про французькі й англійські війська в Україні, про національні війська Петлюри, про Директорію й т. п. Об'єднані Нації, Індекс документів, том 6, 1955. р. згадує про Україну теж.

Річна книга Об'єднаних Націй 1956. р. згадує про Україну й її участь у органах О. Н. Ревю інтернаціонал франсе ді дроа ди генс, том 23, з 1954. р. містить рецензію на працю Р. Якімчука: L'Ukraine en droa інтернаціонал, виданої в Бельгії-Лювен, 1954. р. Наці конспіраці анд агресси, Вашингтон, 1946, містить плян Розенберга з 8. травня 1941 про незалежність України, що мала б бути в злуці з Німечиною.

Поліш Ревю, нова публікація в ЗДА, том І. ч. 273 містить Стан. Схшипка Студію Української демографії, критикуючи карту проф. Вол. Кубійовича, як українські аспірації, заподаючи стан людности України в рр. 1926-31, 1939 й теперішнього стану.

вицька партія увібрала в себе революційно-розбійницький елемент усіх народів Росії, та не всіх однакові. Ідеологами і творцями партії переважно були росіяни. Большевизм без опору закоринився в Петербурзі й Москві. Великоросія майже не знала громадянської війни, але окраїни поставили йому шалений спротив. Мабуть шось таки було в традиціях Великоросії, що живило большевизм у більшій мірі, ніж інший ґрунт Імперії: кріпацтво, селянська община, самодержавство. Українець або грузин радії перебільшувати національно-російські риси большевизму і вибілювати себе від усякої причетності до нього. Але їхні ілюзії природні.

Залізна завеса тоталітарної брехні заважає нам ясно бачити, що відбувається за межами загальнозваної катівні. А проте, є три факти, які змушують думати про зростання сепаратизмів у ССРСР. По-перше, за свідченням втікачів, „націонали“ складають помітний відсоток населення концтаборів. Їхню присутність там не зрівноважує представництво політичних течій або партій Великоросії, бо таких не існує. У безформній опозиційній масі, змішаній з криміналістами, вирізняються, хоч би з наклеяками шпигунів, тільки представники малих народів Росії.

По-друге, після другої війни, уряд ліквідував п'ять республік (або областей), за співпрацю з німцями. Республіки ці невеликі, але показові; до інших навіть і не дотягнулась німецька окупація. Українці ліквідувати неможна було без всесоюзної ганьби, але здається, й вона заслугувала на те саме. Ми знаємо про українські військові частини, які билися з німцями, про українську церкву, про ембріон українського уряду. Поразництво, звичайно, захопило й Великоросію, але на Україні воно виявилось набагато яскравіше. І, нарешті, ми бачимо те, що відбувається серед нас, еміґрації. Можна твердити, що настрої закордоном не цілком відповідають внутрішньо советським: перебільшення революціонерів неминучі. Але можна думати, що вони цілком відірвані від советської дійсності; пригаймо, для нас, великоросів, війна і нова еміґрація принесли радше потвердження наших оцінок. Отож, серед усіх груп російської еміґрації, представники інших національностей Росії проречисто відсутні. Вони творять свої власні організації, не намагаючись навіть встановити будь-які зв'язки з російськими товаришами по боротьбі чи побратими долі. Ба, навіть більше, ні з чийого боку ми не зустрічаємо такої ненависти, як з боку українців, яких ми уважали — помилково — зовсім своїми. Які далекі ми від часів старої еміґрації коли, сподіваючись близької революції, провідники усіх народів Росії об'єднувалися у боротьбі „за нашу і вашу свободу“!

Не тяжко передбачити, що, у випадку військової поразки Росії, не тільки впаде советський режим, але й народи її повстануть проти Москви. Навіть ті економічні й політичні мотиви, що могли б промовляти на користь їхнього зв'язку з Великоросією, в умовах поразки перетворюються у протилежність. Бути з Росією значить поділити її відповідальність, її тяжку долю. З другого боку, перед переможцем постане питання, подібно до того, як стоїть після поразки Німеччини. Як забезпечити мир і на майбутнє від навислої над ним загрози російської агресії? Большевизм згине, як згинув націонал-соціалізм. Але хто зб'яє, яких нових форм прибере російський фашизм або націоналізм для нової російської експансії? Якби й не було ніяких сепаратизмів у Росії, їх утворили б штучно: розподі-

Росії, все одно, був би передрішений. Фактичний стан уможливить зробити його згідно з волею більшості її народів, в умовах демократичної справедливості. На плечі переможців, до всіх їхніх світових проблем, ляже додатковий тягар: організація хаосу на території Східньої Європи. Світова Імперія — не легке підприємство. Але військова окупація полегшить перші кроки.

Перспективи війни й поразки Росії можуть захитати не лише націоналістів, а кожного росіянина, який не цілком втрапив зв'язок із своїм народом і його культурою. Теоретично, це є шанс — здається, єдиний шанс — запобігти новій війні: це падіння більшовицької влади в Росії. Від скількох страхів воно позбавило б світ! Не будемо говорити зараз, чи воно можливе, — нам здається, що шанси його зовсім малі. Але в долі Росії, як приреченої імперії, цей варіант не змінює нічого. Зняти страшний тягар, що висів над народом Росії тридцять років, це означає зірвати усі внутрішні, революційні й відосередкові сили. Поки російський народ буде зводити порахунки зі своїми катами, в загальному неминучому хаосі більшості національностей, як і 1917 року, вимагатимуть реалізації свого конституційного права на відокремлення. Очевидно, постане громадянська війна, приблизно рівних половин колишньої Росії. Навіть якщо перемога б Великоросія і силою тримала б при собі народи Імперії, її торжество може бути лише тимчасове. У сучасному світі немає місця для Австро-Угорщин. Якщо світом буде керувати єдина влада — єдиний шанс його спасіння — вона буде зобов'язана припинити усяке насильство одних народів над другим. Ліквідація остальної Імперії стане питанням міжнародного права і справедливості.

Для самої Росії насильне продовження імперського буття означало б втрату надії на її власну свободу. Не може держава, яка існує терором на одній половині своєї території, забезпечити свободу для другої. Як за московських царів самодержавство було ціною, плачання за експансію, так фашизм є єдиним устроєм, спроможним продовжити існування каторжної Імперії. Звичайно, ціною дальшого задушення її культури.

Від редакції. Відомий російський публіцист, історик — Г. Федотов, помер 1951 р. в Нью Джерзі, в своїх роздумуваннях про майбутнє Росії, хоч і не визбувся полону московізму, бачив, що Росія без большевицької диктатури не існуватиме. Подаємо уривок з його статті „Судьба імперій“ — зі збірника „Новий Град“ 1952 — Нью Йорк.

Бачучи неминучість повстання народів, поневолених Росією, проти Москви після повалення большевизму, Г. Федотов все ж обороняє цілість імперії в якійсь новій формі.

3 ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

Хвальна Редакціє!

У зв'язку з появою в журналі „Нові Дні“ в числі за квітень 1957 чергових інсинуацій п. Петра Волиняка на адресу Літ. Мист. Клубу в Торонті, Управа ЛМКлубу пересилає оце відпис протоколу з засідання Управи і Контр. Ко-

місії ЛМКлюбу з проською помістити його на сторінках Вашого цінного органу.

Зори дякуємо і остаємо з пошаною.

ВІДПИС

з протоколу засідання Управи і Контрольної Комісії Українського Літературно-Мистецького Клубу в Торонті, відбутого дня 20 грудня 1956 р.

„Управа і Контрольна Комісія Українського Літературно-Мистецького Клубу в Торонті стверджують, що член клубу п. Петро Волиняк своїми виступами і поведінкою діяв на шкоду клубу. Це діяння виявилось головно інсинуаціями про наш клуб на сторінках „Нових Днів“, а завершилось заснуванням другого клубу (під назвою Літературно-мистецьке товаришення „Козуб“).

Управа і Контрольна Комісія Л. М. Клубу стверджують, що п. П. Волиняк створив другий клуб, щоб підірвати і розбити існуючий і діючий єдиний загальноукраїнський літературно-мистецький клуб Торонта, тим схоластизувати наше українське життя ще й на культурно-мистецькому фронті.

Зокрема Управа і Контрольна Комісія Л. М. Клубу стверджують, що п. П. Волиняк у своїй видавничій діяльності допустився язвих і каригідних фальсифікатів творів української літератури, головно послідовним усуванням з них усяких елементів релігійного характеру. В фототипічних і інших передруках-перевиданнях сучасних комсомольських видаць п. П. Волиняк, свідомо чи несвідомо, виціплює в українське життя на еміграції чужу і ворожу українству духовість.

Ці шкідливі діяння п. П. Волиняка були вже своєчасно доказані і осуджені на сторінках української преси.

Управа і Контрольна Комісія Л. М. Клубу, розглянувши і обговоривши з'ясовані факти, засуджують діяльність п. П. Волиняка, як шкідливу так для Л. М. Клубу як і всього українства, і в висліді виключають, згідно з постановами Статуту Літ. Мист. Клубу, п. П. Волиняка з членів Українського літературно-мистецького клубу в Торонті”.

Тому що з'ясована діяльність п. П. Волиняка була предметом прилюдного обговорення в українській пресі, при тому з докорами на адресу літ. мист. клубу, чому він не заявляється в цій справі, Управа Л. М. Клубу вирішила свою постанову подати до прилюдного відома в пресі.

Торонто, дня 24 квітня 1956 р.

За Управу ЛМКлубу в Торонті:

І. Носик вр.
секретар

М. Дмитренко вр.
голова

Республіка В'єтнам
Організаційний Комітет
3-ої Конференції АПАКЛ

Сайгон, 3, травня 1957. р.

Голові ООЧСУ, Нью Йорк, ЗДА.

Проф.І. Вовчукові,
Вельмишановний Пане!

Ми одержали Ваше привітання з 25. березня ц. р., вислане до 3-ої Конференції Антикомуністичної Ліги Азійських Народів через амбасаду В'єтнаму у Вашингтоні.

Від імені Організаційного Комітету Конференції ми хочемо висловити Вам сердечну подяку за Ваше глибоке розуміння і сподіваємося, що це допоможе у зацісненні співпраці між свободололюбними народами, які ведуть боротьбу проти спільного ворога — комунізму.

З найкращими побажаннями
Біданий Вам
Тран - Там

Голова Депутації Центрального Комітету
Директорів АПАКЛ В'єтнаму.

(3 листа)

ПРОСИМО РОЗРАХУВАТИСЯ

Адміністрація „Вісника” з прикрістю мусить вдатися до небажаного і довго зволікуваного способу — пригадати усім тим, які читають журнал 2 роки, а забули заплатити, хоч пригадку, і не одну, їм надсилано.

Бофало: М. Барицький, Ю. Гудимяк, П. Перцак, І. Романишин, В. Щавницький.

Чикаго: С. Балюх, І. Бурдик, І. Дибайло Ф. Фриштин, О. Гадзера, Д. Гайдук, Д. Горіничка, Д. Григорчук, М. Гриневич, М. Гуміняк, Б. Іва-

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ „ВІСНИКА”

Передплата на рік \$4.00

Передплата на півроку 2.25

Ціна окремого примірника50

Всі передплати, зокрема з Канади, треба надсилати грошовим переказом (моней ордер), або в звичайних листах, на адресу адміністрації журналу.

Банкові чеки й грошові перекази треба вповнювати на адресу:

“V I S N Y K”

P. O. BOX 304, Cooper Sta., New York 3, N. Y.
O. D. F. F. U.

Про всякі зміни адреси прохаємо негайно повідомляти адміністрацію, рівночасно подаючи і свою дотеперішню адресу.

Адміністрація.

“ВІСНИК” — ОРГАН ООЧСУ

Редагує Колегія

Головний редактор

І. Вовчук

†

Управа 2-го Відділу ООЧСУ в Нью-Йорку ділиться з громадянством сумною вісткою, що дня 27 березня 1957 р. упокоївся

бл. п. ПАВЛО МИХАЛЬЧУК

народжений 14 жовтня 1890 року в селі Мервнчі, повіт Жовква, Західня Україна, підстаршина Січових Стрільців, активний громадський діяч, колишній голова „Прогресиві” й кооперативи, член ОУН, активний член 2-го Відділу ООЧСУ.

Три його сини і п'ять братів полягли геройською смертю в рядах УПА.

Полишив Дружину й Дочку.

Похорон відбувся дня 27 березня 1957 р. з Греко-Католицької Церкви св. Юра в Нью-Йорку.

Нехай чужа земля буде Йому пером.

Управа 2-го Відділу ООЧСУ

нів, С. Яцків, С. Косовський, І. Костелина, М. Лушак, С. Левкович.

Клівленд: П. Дзек, О. Лівий, І. Оліяр, І. Румінський.

Детройт: Т. Блашкевич, І. Дідуник, І. Габода, І. Карп'як, В. Касків, М. Кравчук, І. Лаш, Б. Левницький, В. Савчин, П. Сотник, Ф. Токарчук, Т. Тимочко, І. Васьо.

Гартфорд: В. Будас, В. Голота, П. Кушаківський, В. Масевко, С. Оприско, Г. Салевич, Р. Соболю, В. Вінярський.

Джерзі Сіті: Я. Гавур, С. Лужецький.

Нью Йорк: Б. Бродин, Е. Березовський, Е. Івашків, Б. Кормелюк, Я. Косановський, Т. Мамус, І. Мазурчак, Ф. Островський, А. Поліщук, Ю. Сусь.

Бруклін: І. Періг.

Балтімор: К. Каб'як, Я. Боднарук, О. Гой, С. Гажкевич, В. Ільницький, Л. Юзенів, М. Райца, О. Стельмах, М. Шандровський.

(Продовж. у наст. числі)

ЗБІРКА НА ПИСАНКУ ООЧСУ 1957 р.

Пожертви склали:

Лорейн, Огайо.

По 2 дол.: В. Безгацький, М. Турій, В. Данилейко, І. Охрін, В. Цікало.

По 1 дол.: С. Ганчарик, Д. Курдіяк, І. Балко, Я. Рудяк, Лесюк, Д. Микита, І. Микита, Р. Клос, Т. Осідач, Крайчик, О. Кришталь, М. Н., І. Грищенко, А. Кочило, Г. Дерів, М. Бучинський, Пайвечак, Андрій П., А. Шумило, В. Сікора, М. Пилипів, В. Чорній, Г. Черкас, Дрогомирецький, Т. Покер, П. Оринчак, М. Андрійович, М. Трипняк, П. Головецький.

По 50 цент.: М. Долило, А. Влискун, К. М.

ВИДАВНИЦТВО „ВІСНИК” МАЄ НА ПРОДАЖ ТАКІ КНИЖКИ:

Нові видання:	Ціна в дол.
Д. Донцов: Підстави нашої політики, 210 стор., тверда оправа	2.75
м'яка оправа	2.25
М. Чирівський: The economic factors in the growth of Russia, тв. оправа, 178 стор.	3.75
Е. Маланюк: До проблеми большеви зму, стор. 82.	1.00
Я. Гриневич: Віруючий Франко, 27 стор.	0.25
П. Кізко: Буде завтра день, поезії, 47 стор.	0.50

Видання минулих років з ОПУСТОМ:

* * * Історія Русів, 346 стор., тв. опр.	3.00
м'яка опр.	2.50
Д. Донцов: Правда прадідів великих, 95 стор.	0.50
Д. Донцов: Поетика вогняних меж — Олена Теліга, 93 стор.	0.50
Проф. О. Оглоблин: Українсько-московська угода 1654 р., 100 стор.	0.50
Проф. О. Оглоблин: Treaty of Pereyaslav, 100 стор.	0.50
Проф. О. Оглоблин: Хмельниччина і Українська державність, 24 стор.	0.25
Проф. В. Гришко: Панславизм в советській історіографії і політиці, 37 стор.	0.25
В. Кравців: Людина і вояк (сл. п. Р. Шухевича-Чупринки), 31 стор.	0.25
Гр. Косинка: Фавст з Поділля, 96 стор.	0.50
Е. Ляхович: Перевірка наших позицій, 15 стор.	0.15
Е. Маланюк: Нариси з історії нашої культури, 80 стор.	0.50
П. Мірчук: Відродження великої ідеї, 63 стор.	0.50
П. Мірчук: З мого духа печаттю (у 25-ліття ОУН), 30 стор.	0.25
П. Мірчук: Акт відновлення Української Державности 30 червня 1941 р.	0.25
В. Січинський: Крим, істор. нарис, 31 стор.	0.25
Т. Ерем: Советський акваріум, 142 стор.	0.50
М. Щербак: Шлях у вічність, поема, 29 стор.	0.25
РІЧНИКИ „ВІСНИКА” за 1953, 1954, 1955 і 1956 рр. в гарній полотн. оправі з золотими витисками	5.00